

Мотоки Ј. Номаћи*
(Универзитет Хокаидо, Сапоро)

АКАДЕМИК МИЛКА ИВИЋ У ТОКИЈСКОМ ИНСТИТУТУ ЗА ЛИНГВИСТИЧКЕ СТУДИЈЕ 1968. ГОДИНЕ¹

Циљ овога рада је да се анализирају историјски контекст и садржај предавања академика Милке Ивић која је она одржала у Токијском институту за лингвистичке студије 1968. године. Анализа ће бити спроведена на објављеним текстовима, као и на досад непознатом материјалу, сачуванима у институционалним и приватним архивама у свету: у Србији, Русији, САД и Јапану. У прва три поглавља анализира се: (а) пут Милке Ивић у Јапан, посебно с обзиром на утицај Александра Белића на њу; (б) развој структурализма у лингвистици средином 20. века; (в) познанство са Романом Јакобсоном; (г) утицај књиге *Правци у лингвистици* на светску лингвистику, посебно на Шира Хаторија, који је позвао Милку Ивић у Јапан. Четврто поглавље реконструира садржај самих предавања Милке Ивић на основу бележака присутних слушаалаца. На крају се разматра могућност упознавања јапанских лингвиста са општелингвистичком теоријом Александра Белића у контексту предавања Милке Ивић у Јапану.

Кључне речи: Милка Ивић, Александар Белић, Роман Јакобсон, Широ Хатори, Токијски институт за лингвистичке студије.

* Истраживачки центар за словенско-евроазијске студије, mpomachi@slav.hokudai.ac.jp
¹ Аутор овог чланка се захваљује за помоћ следећим колегама и професорима: Вејлзу Брауну (Итака), Бојану Белићу (Сијетл), Миливоју Алановићу (Нови Сад), Јуми Накаџими (Токио), Кјоко Мурасаки (Јокохама), Зендоу Уваноу (Токио), Јошихикоу Икегамију (Токио), Хенингу Андерсену (Лос Анђелес) и Марку Липовецком (Њујорк). Аутор изражава посебну захвалност професору Фумиоу Иноуеу (Токио), који је љубазно позајмио аутору материјале из личне архиве везане за боравак и предавања академика Милке Ивић и Павла Ивића у Јапану. Такође, аутор се захваљује архивима Српске академије наука и уметности, Масачусетског института за технологију, Државног универзитета Охаја и библиотеке Универзитета у префектури Шиманеу.

Увод. Ивићевски период у Југославији и изван ње

Академик Милка Ивић је, заједно са својим супругом Павлом, у историји српске лингвистике обележила такозвани ивићевски период, како наводи један од њених најугледнијих ученика, академик Предраг Пипер. Он тај период описује на следећи начин:

Ивићевски период, којем су печат дали Павле Ивић и Милка Ивић, карактеришу нови успеси у дијалектологији и у истраживању историје језика, као и у опису савременог српскохрватског, односно српског књижевног језика који се експлицитно диференцира од вуковског језика и сад се истражује модерним методама на корпусу свих функционалних стилова. То је период који карактеришу нова достигнућа и у општој лингвистици, нова афирмација српске лингвистике у свету и светске лингвистике у Србији (Пипер 2018: 22).²

Њихова научна достигнућа су била стигла чак „од САД до Јапана“ (Пипер 2018: 23) и, као резултат тога, брачни пар Ивић је 1968. године био позван да буду гостујући предавачи на Токијском институту за лингвистичке студије. О том боравку у Јапану академик Милка Ивић је и сама говорила и писала (нпр. Пипер–Радовановић 2008: 12), тако да су стручној јавности у Србији донекле познате чињенице о њеним предавањима по позиву. Међутим, о детаљима њених предавања и о контексту остварења њеног позива не зна се много, и управо због тога су ме неколико пута питали о свему томе. Користећи ову прилику обележавања стогодишњице рођења академика Милке Ивић, у овом раду покушавам да опишем тај период њеног живота у широком контексту историје лингвистике. То је оно што другачије не би могло да буде познато, пре свега лингвистичкој јавности у Србији, и чиним то да њена успешна научна делатност не оде у заборав, али и да покажем да се резултати позитивне и плодне међународне сарадње осећају и на почетку 21. века једнако као што су се осећали и раније, нарочито за живота академика Милке Ивић.³

² Према П. Пиперу (2018: 22), други су претходни периоди у српској лингвистици следећи: 1. вуковски период, 2. даничићевски период, 3. белићевски период.

³ Под утицајем радова Милке Ивић, нарочито *Праваца у лингвистици*, као државни стипендиста Југославије, професор Јуми Накађима је одлучила да студира у „новосадској школи“ код академика Милке и Павла Ивића 1978. и 1979. године. Интересујући се за семантичко-синтаксичку типологију словенских језика у општем лингвистичком контексту, аутор овог текста почео је да се дописује са академиком Милком Ивић 2002. године и, захваљујући њеној помоћи, отишао је у Београд ради усавршавања знања из лингвистичке славистике. Њена сарадња са Јапанцима трајала је до 2010. године, када је објавила један од последњих прилога под насловом

Далеко, до Јапана: Милка Ивић и Роман Јакобсон у контакту

У једном разговору са академиком Милорадом Радовановићем, академик Милка Ивић каже:

Белић је допринео и томе да ствекнем изузетној пријатеља: уознао ме с Романом Јакобсоном. Јакобсон је септембра 1955. боравио у Београду.⁴ Белић му је говорио о мени и овај је пожелео разговор са мнош... И после је било прилика у мом животи у којима је Јакобсон одиграо значајну улогу. На његов су савет Јапанци одмах после Чомској, позвали Павла и мене у Токио да одржимо специјалне лингвистичке курсеве њиховим стручњацима (Пипер–Радовановић 2008: 11–12).

Академик Милка Ивић је 8. децембра 1953. године одбранила докторску дисертацију под насловом *Значења српскохрватској инструментала и њихов развој: синтаксичко-семантичка студија*, која је објављена 1954. године. У овој књизи ауторка највише полемише са лингвистима, пре свега младограматичарима и филолозима попут Карла Бругмана (1849–1919), Бертолда Делбрика (1842–1922), Франца Миклошича (1813–1891), Александра Афанасјевича Потебње (1835–1891) и других, али се већ у њој види јак утицај структуралистичког метода Романа Јакобсона, мада ауторка каже да је њен методолошки поступак у духу учења Александра Белића (Ивић 1954: 4).⁵ Иначе, избор теме за ову дисертацију није био случајан, јер се Белић тада бавио синтаксом/синтагматиком на општелингвистичком плану, сумирајући свој лингвистички поглед у књизи *О језичкој природи и језичком развоју* (1941/1945). Са друге стране, није никакво чудо што она тада није одмах постала структуралиста, чак није могла то ни да буде, јер у Београду још није било довољно најновије стручне литературе из те области, на пример, радова Романа Јакобсона и бројних западних лингвиста.⁶ Тако је боравак у Лајдену од 1953. до 1954. године, заједно са Павлом Ивићем, који је био позван као лектор за српскохрватски језик, био веома важан како за њу тако и за Павла Ивића. На Универзитету у

„О доприносу српског префикса *ог-* семантичком и граматичком лику глаголских лексема“, у зборнику који је уредио аутор овог рада.

Види https://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no23_ses/contents.html.

⁴ Роман Јакобсон је био у Београду на Међународном славистичком састанку (15–21. септембар 1955. године).

⁵ Милка Ивић је пријавила докторску дисертацију под насловом „Значења падежа у српском језику до краја XV века“ 5. априла 1950. године. Види прилог 1.

⁶ О детаљима види прилог 2.

Лајдену Милка Ивић се упознала са професором Корнелијусом Хендриком ван Сконефелдом (1921–2003), чувеним структуралистом и славистом који је докторирао код Јакобсона на Универзитету Колумбија 1949. године. Тамо је млади доктор наука Милка Ивић успела да усаврши знање из структурализма.⁷ Зато се лако може замислити колико јој је било важно да се упозна са самим Јакобсоном, и о томе је и академик Белић сигурно знао понешто.

Сусрет са Јакобсоном је био заиста пресудан догађај за Милку Ивић по много чему. Одмах по сусрету са Јакобсоном у Београду, Милка Ивић, имајући план да заједно са Павлом Ивићем напише модерну дескриптивну граматику српскохрватског језика у духу структурализма, обратила се 14. новембра 1955. године за помоћ његовој тадашњој супрузи, Сватави Пирковој-Јакобсон (1908–2000), писмом на француском језику, у којем читамо следеће:⁸

Господин Јакобсон је био веома љубазан да ме охрабри да му се обратим кад год ми зајреда помоћ. Чини ми се да је дошло време да се искористим овај великодушни предлог. Ви, као и господин Јакобсон, знате да ја предајем савремене књижевни језик. Водим рачуна, колико могу, да ученицима објасним појаве или принципе савремене лингвистике. Недостатак дескриптивних грамика српскохрватског језика чини мој задатак веома тежаким. Дошла сам на идеју да, у сарадњи са сузугом, напишем структурну грамику савременог књижевног српскохрватског језика која би се, у смислу методе, углавном заснивала на теоријским увидима господина Јакобсона. Не знам да ли би постојала реална шанса да нас ово овде заинтересује и да то одштампамо (код нас структурализам још није у моди), али у сваком случају одлучили смо да покушамо. Коначно, у томе се састоји молба коју упућујем господину Јакобсону, позивајући се на вашу доброту.⁹

⁷ Милка Ивић пише да је Универзитетска библиотека у Лајдену била доста богата и проф. Сконефелд је имао дивну библиотеку из које је могла позајмити књиге. Такође, Милка Ивић је давала високу оцену проф. Сконефелду, говорећи да је „један од најбољих Јакобсонових ђака“ и „несумњиво човек од будућности“. Види прилог 3.

⁸ Види прилог 2. Ова дескриптивна грамика српскохрватског језика у духу структурализма није никада објављена. Године 1964. Милка и Павле Ивић су још увек намеравали да је напишу, судећи по писму од 29. новембра 1964. године упућеном Кенету Нејлору. Види прилог 4. Грамика српскохрватског језика коју је требало да напише Кенет Нејлор у сарадњи са Чарлсом Видвелом (1923–1971) могла је концепцијски да буде конкурентна грамици Милке и Павла Ивића, али ни она није изашла.

⁹ *Monsieur Jakobson a eu la grande bonté de m'encourager à m'adresser à lui des qu'il me faudrait quelques aides. Il me semble que le moment de profiter de cette généreuse invitation est venu. Vous savez, de même que Monsieur Jakobson, que je tiens les cours de la langue littéraire moderne. Je prends soin, tant que je peux, d'expliquer aux étudiants les phénomènes ou les principes de la linguistique moderne. Le manque de grammaires*

Није нам познато колико је Јакобсон остварио оно што је желела Милка Ивић, али можемо да замислимо да је Јакобсон за њу много учинио након што су се упознали, пошто је Милка Ивић у свом писму из Њујорка од 18. фебруара 1961. године, овог пута упућеном директно Јакобсону, писала на српском овако:¹⁰

*Најтоолије Вам захваљујем на добротии и њажњи. Ево још једанџуџ, од 1955 наовамо, како ми од Вас долази граџоцена, искрена џодришка. Не забораваам џо и нећу забораваџџи!*¹¹

Судећи по њиховом интензивном дописивању чак и на личне теме, по размени радова, позивима на сарадњу, личним сусретима у Америци, и такође по чињеници да су прешли на „ти“ већ 1962. године, Милка и Павле Ивић и Роман Јакобсон нису били само колеге, него и истински пријатељи.¹²

Јакобсон је био изузетно љубазан према својим талентованим поштоваоцима и истомишљеницима по погледима на лингвистику, па није никакво чудо што је Милка Ивић, која је била изузетно лојална Јакобсону и

descriptives du serbocroate rend ma tâche très lourde. Je suis venue à l'idée d'écrire, en collaboration avec mon mari, une grammaire structurelle du serbocroate littéraire moderne qui, en question de méthode, se fonderait en général sur les apçus théoriques de Monsieur Jakobson. Je ne sais pas s'il y aurait une chance réelle qu'on s'intéresse pour cela ici et qu'on le fasse imprimer (le structuralisme n'est pas encore en mode chez nous) mais en tout cas nous avons décidé d'essayer. Enfin, voilà en quoi consiste la prière que j'adresse à Monsieur Jakobson en faisant appel à Votre amabilité.

¹⁰ У писму Милке и Павла Ивића Јакобсону од 13. фебруара 1956. године можемо читати следеће: *Nastojeći da pribavimo Vaše radove iz praške epohe, nedavno smo uspeli da pribavimo preko prof. Horálka TCLP II i Vaš rad o padežima (TCLP VI). Ovo nam je utoliko važnije što inače nijedna novosadska biblioteka nema tih publikacija.* Дакле, Јакобсон није могао да оствари баш све што су желели Милка и Павле Ивић. Види прилог 5.

¹¹ Павле Ивић је био гостујући професор на Универзитету Колумбија у Њујорку од септембра 1960. до маја 1961. године. Милка Ивић је предавала на Јејлском универзитету вероватно од почетка децембра 1960. године. Судећи по преписци између Александра Шенкера (1924–2019) и Џорџа Шевељова (1908–2002), сачуваној у фонду Џорџа Шевељова у Архиву Универзитета Колумбија, сасвим је могуће да је Милка Ивић била позвана на Јејлски универзитет од стране Шенкера, који је у свом кратком опису развоја лингвистике у Југославији дао високу оцену докторске дисертације Милке Ивић (1957: 276). Види и прилог 6. Нажалост, Шенкеров архив није сачуван.

¹² Писмо од 16. новембра 1962. године које су Милка и Павле Ивић упутили Јакобсону показује да већ тада нису персирали један другоме. Међутим, у њиховом другом писму Јакобсону од 28. јуна 1962. још увек су му се обраћали са „Ви“. У лето исте године Милка и Павле Ивић су боравили у Америци и срели су се са Јакобсоном, те је врло могуће да су прешли на „ти“ од тога сусрета у Кембриџу.

његов велики поштовалац, веровала да су „на његов савет Јапанци одмах после Чомског, позвали Павла и мене у Токио“. Међутим, други материјали показују да ова констатација није сасвим тачна.¹³

Пре доласка у Јапан: Милка Ивић и Широ Хатори

Године 1967, када је Роман Јакобсон у Јапану боравио по позиву академика Широ Хаторија (1908–1995), који је претходне, 1966. године основао Токијски институт за лингвистичке студије (у даљем тексту Институт), у току разговора с Хаторијем у Токију Јакобсон му је навео неколико имена као потенцијалне стране предаваче у Институту за следећу, 1968. годину, међу којима су била имена Милке Ивић и Павла Ивића (Хатори 1968: 84). Међутим, и пре тога Милка Ивић се налазила на списку кандидата планираних за предаваче, барем у Хаторијевим плановима, јер је Хаторију одраније била позната књига Милке Ивић *Правици у линџисџици* преведена на енглески језик (1965). Ова књига је на Хаторија оставила изузетно позитиван утисак. У ствари, већ тих година је Хатори редовно користио *Правице* као уџбеник у свом институту. Дакле, Јакобсоново мишљење се подударало с Хаторијевим и управо због тога је, сазнавши за то, Хатори одлучио да као гостујућег предавача позове баш Милку Ивић (Хатори 1968: 84).¹⁴

У *Кошоба но ућу* (*Свемир језика*), часопису Института, Хатори пише да су *Правици у линџисџици* најважнија публикација Милке Ивић. С овом се констатацијом можда неки не би могли сложити, имајући у виду њену прву књигу, *Значења срџскохрџајској инсџруменџала и њихов развој* из 1954. године.¹⁵ У истом часопису проф. Такеши Шибата (1918–2007), јапан-

¹³ Постоји још један нетачан податак. Наиме, године 1966. Ноам Чомски је био позван у Токио због тога што Јакобсон те године није могао доћи у Јапан због других обавеза. Следеће године Јакобсон је дошао у Токио као предавач.

¹⁴ Хатори је упознао Павла Ивића раније, на Деветом међународном конгресу лингвиста у Америци 1962. године (Хатори 1968: 84).

¹⁵ Синтаксичко истраживање је постајало све важније у тадашњој славистици, нарочито у Совјетском Савезу (Номаћи 2023). У том контексту књига Милке Ивић је била врло драгоцен допринос славистици – не само у методолошком погледу него и у анализираним примерима. У колективној монографији под насловом *Творителњниџ падеж в славјанских јџзџках* (*Инсџруменџал у словенским јџзџцима*), чији је уредник Самуил Борисович Бернштејн (1958), то се јасно види. Исто тако, у својој монографији под насловом *Синтаксис русског творителњного* (*Синџакса руској инсџруменџала*), Роман Мразек (1964: 7) пише о раду Милке Ивић са специјалном похвалом какве уопште нема о радовима других истраживача: *Ивич – превосходит другие по широте охвата и теоретической концепции, близкой к структурной*

ски дијалектолог, пише да је Милка Ивић „активна као стручњак за општу лингвистику која је написала *Правце у духу структурализма*“ (1968: 64). С обзиром на то да ни Хатори ни Шибата нису слависти, њихова оцена је донекле разумљива у јапанском контексту.

Хатори се дивео томе како су *Правци у лингвистици* добро избалансирана књига, чији је захват изузетно широк. Ауторка је успела да уједначено опише разне школе и теорије у лингвистици од давнина до данас, и на Западу и на Истоку, и њихове међусобне утицаје. Све то је било могуће захваљујући њеном изузетном познавању различитих европских језика.¹⁶ Хаторију је била потребна књига за курс из историје лингвистике и желео је да има управо такву књигу (Хатори 1968: 85).¹⁷

Управо је то балансирање у њеном погледу на лингвистику доста важно за Хаторија. После објављивања књига Ноама Чомског *Syntactic Structures* (1957) и *Aspects of a Theory of Syntax* (1965), шездесетих година прошлог века у лингвистици је готово преовладала генеративна граматика и чак се под речју *синтакса* подразумевала само генеративна синтакса оне врсте коју је заговарао Чомски. Увиђајући потенцијалну опасност такве генерализације и не верујући да би само генеративна граматика могла да разоткрије веома компликовану суштину језика (Хатори 1968: 90), Хатори је сматрао да је потребно да позове врхунског стручњака баш из синтаксе, али који заступа и друга гледишта, са познавањем праваца у лингвистици и на Западу и на Истоку, нарочито у Совјетском Савезу, за који су Јапанци знали да је лингвистика била доста развијена, али већини лингвиста у

(Ивић – надамашује друге ширином обухвата и теоријским концепцијом, блиским структурноме).

¹⁶ Осим тога, Хатори је успео да у њеном успеху види утицај Александра Белића, који је био „оснивач модерне лингвистике у Југославији, слависта и угледан теоретичар лингвистике“ (1974: ii).

¹⁷ Проф. Зендо Увано, најугледнији акцентолог јапанског језика, који је тада још био студент и један од слушаца предавања из историје лингвистике код Хаторија, сећа се *Праваца* као изузетно избалансиране књиге по садржају. На својим предавањима Хатори је често полемисао са погледима Милке Ивић, што је такође било веома корисно слушаоцима за разумевање историје лингвистичких теорија (интервју аутора овог чланка са проф. Уваном преко интернета обављен је 7. новембра 2023. године). У овом контексту је интересантно напоменути да је Хаторијев лични примерак *Праваца* сачуван у библиотеци Универзитета у префектури Шиманеу. У том примерку је доста забележака са кругом, иксом, знаком питања или кратким изразима помоћу којих је назначио да се сложио или није сложио са аутором, али садржај полемике у већини случајева није забележен. Нажалост, свеске са предавања нити проф. Уваноа нити проф. Фурукаве (Мурасаки) нису сачуване, тако да нисам успео да откријем које је полемике Хатори водио на предавањима.

Јапану због језичке баријере нису била позната конкретна достигнућа. Таква је била управо Милка Ивић и стога је и одржала серију предавања у Токију под насловом *General Syntax in Europe Nowadays*, која је, изгледа, доживела велики успех у стручној јавности у Јапану. Дакле, није чудо што је, у свом некрологу Хаторију, проф. Казуко Иноуе (1919–2017) навела као једну од Хаторијевих заслуга то што је позвао брачни пар Ивић, а што је позитивно утицало нарочито на тадашњу младу генерацију лингвиста у Јапану (1995: 1).

Овде се намеће једно питање: одакле такав избалансирани приступ у раду Милке Ивић? У разговору са Милошем Јевтићем Милка Ивић каже овако:

Не припадам, по свом приступу језичком проблему, ниједној школи посебно. Белић ме је научио оном најдрагоценијем: да доследно водим рачуна о језичком факту, да не улећем у јалово теоретисање, у айсџрактна домишљања и комбинације којима језичка реалност не даје жељену потврду (Јевтић 1998: 26).¹⁸

У интервјуу са Милорадом Радовановићем рекла је следеће:

И као човеку и као научнику дубоко ми је туђа свака ортодоксија. Сиремно преузимам појмове и методолошке тековине било које лингвистичке школе кад год ми се учини да њихово коришћење олакшава породу ка научној истини (Пипер–Радовановић 2008: 15).¹⁹

Такво разумевање науке дало је Милки Ивић способност за балансирање и сагледавање ширине хоризонта у истраживању језика. То је, како је приметио и Хатори у своје време, вероватно заслуга њеног учитеља Александра Белића. Иако је Белић познат у свету пре свега као ђак Фортунатовљеве московске лингвистичке школе или чак као младограма-тичар, он је и кроз разне лингвистичке школе у Русији и на Западу стекао донекле избалансиран приступ лингвистичким темама, и врло је могуће да је Милка Ивић то свесно или несвесно прихватила. То одговара чињеници

¹⁸ Једном приликом, године 1974, Милка Ивић је о себи казала следеће: „По својим теоријско-методолошким опредељењима они (Милка и Павле Ивић – М. Н.) најближе стоје „прашкој школи“ која се развила негујући принцип структуралне лингвистике.“

¹⁹ Предраг Пипер (2011: 12) описује Милку Ивић на следећи начин: „Академик Милка Ивић није само будно пратила теоријска кретања у лингвистици, од структурализма до когнитивне лингвистике, него је и учествовала у њиховом развоју. При томе је са лакоћом успевала да проникне у суштине теоријских новина и да их развија на српској и словенској грађи, а да истовремено остане самосвојна, а не представник одређеног правца.“

да се Белић највише бавио општим лингвистичким питањима баш онда када га је Милка Ивић упознала (средином 40-их година 20. века).²⁰ У овом је контексту занимљиво да у писму Павла Ивића Белићу од 19. априла 1954. године читамо следеће:

Чињајући радове сѣрукѣуралистѣа, често се сећам једној разговора с Вама, вођеној њрошлој летоа, љоводом нове књѣе коју сѣремате. Пишао сам Вас који ће линѣистѣички ѣравци у Вашој критѣици добро ѣроћи, а Ви сѣе ми одговорили: „Сви. Сваки од њих дао је свој ѣозиѣиван ѣрилој разѣѣѣу науке.“²¹

Белић можда није писао тако у јавности, али је сарађивао са лингвистима Прашког лингвистичког круга (1931) и старао се да научи више од достигнућа западних истраживача у различитим областима лингвистике.²² Нема никакве сумње у то да је таква бескрајна жудња за лингвистиком код њеног учитеља позитивно утицала на формирање Милке Ивић као лингвисте.

Предавања Милке Ивић у Токијском институту за лингвистичке студије²³

Токијски институт за лингвистичке студије је као приватну установу основао 1966. године претходно поменути академик Широ Хатори с циљем

²⁰ Милка Ивић се уписала на Филозофски факултет 1945. године и дипломирала 1949. године. У међувремену, вероватно 1947. године, држала је студентима предавања из опште лингвистике. Осим тога, интересантно је да је Милка Ивић држала и курс из македонског језика. Та чињеница показује колико је Белић веровао њеној стручности и поузданости. Види прилог 7.

²¹ Види прилог 8. Осим тога, Милка Ивић (1976: 220) пише о Белићу овако: *First of all, Belić himself was a man of broad outlook and great tolerance, far from supporting conservatism in matters of theory (Пре свега, сам Белић је био човек широких љоледа и велике љолеранције, далеко од љола да је љодржавао конзерѣѣивизам у љеоријским љоледима).*

²² На пример, Белић се обратио Јакобсону писмом од 18. априла 1950. године са следећом молбом: *I mentioned that I would like to have books on general linguistics and primitive autochthon languages of America, and asked you to keep a special account of the books you send me (Најоменуо сам да бих хѣео да добијем књѣе из оѣише линѣистѣѣике и о ѣримѣѣивним домородачким језицима у Америци, и замолио бих вас да водѣѣе рачуна о књѣама које ми шаљете).* Види прилог 9.

²³ Милка и Павле Ивић су боравили у Јапану од 20. августа до 14. септембра 1968. године. Важно је напоменути да су посетили Државни истраживачки институт за јапански језик 29. августа после подне и интензивно размењивали мишљења са водећим јапанолозима попут Мунемасе Токугаве (1930–1999) и горепомеутог

да се лингвистика развија међу стручњацима и, истовремено, да се популарише у Јапану. Хатори је чврсто веровао да није довољна само катедра за лингвистику било ког универзитета за развој лингвистичких наука у Јапану, с обзиром на постојање веома различитих области саме лингвистике и њој сродних дисциплина. Вероватно делом захваљујући Роману Јакобсону, почасном директору Института, тај институт је од свог оснивања био на прилично добром гласу на међународном нивоу. Једна од делатности Института била је да се сваке године организују међународни лингвистички семинари. Врло чувени и напредни лингвисти одржавали су семинаре: Ноам Чомски (1966), Роман Јакобсон (1967), Милка и Павле Ивић (1968), Морис Хале (1969), Пол Кипарски, Џејмс Маколи, Џон Рос (1970), Едвард Станкјевич (1971), Никола Руве (1972) итд.²⁴

Од 22. до 28. августа 1968. године (осим у недељу, 25. августа), у оквиру Трећег међународног семинара за теоријску лингвистику, Милка Ивић је одржала шест предавања, сваки дан по два сата (пре подне од 10 до 12 часова, а после подне је Павле Ивић одржао шест предавања од 14 до 16 часова), под општим насловом *General Syntax in Europe Nowadays*.²⁵ Дана 29. августа, од 10 до 13 часова, водили су општу дискусију везану за тих шест предавања. Осим тога, Милка Ивић је одржала још једно јавно предавање под насловом *Semantics in Syntax and Syntax in Semantics* 30. августа од 18 до 19.30 часова (након тога је до 21 час предавање одржао Павле Ивић).²⁶

У часопису Института *Котоба но ућу* (број 11) садржај предавања кратко је описала Кјоко Фурукава (1968: 19–29, 47), сада Мурасаки, која је

Такешија Шибате о истраживању савременог јапанског језика и јапанских дијалеката, нарочито о пројекту лингвистичког атласа јапанског језика. Види прилог 10 (репродукција планова њиховог боравка у Јапану) и прилог 11.

²⁴ Када сам 2011. године сусрео проф. Едварда Станкјевича, истакнутог слависту Јејлског универзитета и доброг пријатеља Ивићевих, причао ми је с поносом да је био позван од стране Института, али ми је погрешно нагласио, хвалећи се, да је чак пре чувених Ивића позван у Токио. Иако Станкјевичева тврдња није тачна, ова епизода већ показује како су тадашњи водећи лингвисти и слависти гледали на Институт и Ивиће.

²⁵ Њихова скраћена верзија објављена је на енглеском језику у часопису Института *Генјо но кајаку* (*Наука о језику*) 1972. године.

²⁶ То је био првобитни назив предавања Милке Ивић, судећи по материјалу који је проф. Фумио Иноуе учинио доступним аутору. Председавајући је био чувени јапански социолингвиста Такао Сузуки (1926–2021). Предавање је симултано преводио са енглеског на јапански проф. Шигео Кавамото (1913–1983), тада водећи лингвист у Јапану. Текст овога предавања превео је на јапански проф. Кавамото под насловом *Генјо но кōдō т̄ио ими* (*Лингвистичка стуркџура и семантика*) и објављен је у часопису *Котоба но ућу*, у броју 11 (1968), специјално посвећеном Ивићима. Види прилог 11.

доцније постала светски експерт за језик аину.²⁷ У наставку дајем преглед предавања на основу извештаја Кјоко Фурукаве.²⁸

На првом предавању 22. августа, с посебним освртом на флексију падежа и слободан ред речи, по којима се словенски језици суштински разликују од енглеског, Милка Ивић је говорила о генеративној граматици примењеној у Источној Европи и о изменама теорије Чомског с обзиром на то да његов ортодоксни модел не функционише у словенским језицима. Као примере, Милка Ивић је навела три научника и њихове теорије: Себастијана Константиновича Шаумјана (1916–2007) и његову верзију генеративне граматике на материјалу руског језика; Јурија Дерениковича Апресјана (1930–2024) и његове лексиколошке радове у генеративном моделу (Милка Ивић је и на јавном предавању 30. августа говорила више о Апресјану); Петра Згала (1926–2019) и његову теорију флексије на три нивоа („подграматички“, „семантички“ и „надграматички“) на материјалу чешког језика, са елементима функционалне реченичне перспективе карактеристичне за Прашки лингвистички круг. Том приликом је Милка Ивић говорила о питањима основног реда речи на материјалу српскохрватског (с обзиром на постојање дуге и кратке форме заменица), мађарског, енглеског, јапанског итд.

Други дан, 23. август, посветила је проблему распарчавања реченице у теорији Чомског ($S \rightarrow NP + VP$), што не одговара увек словенским језицима. Радило се пре свега о имперсоналним и неодређеним реченицама у којима се NP не појављује. У вези с тиме, полазећи од синтаксичке теорије Алексеја Александровича Шахматова (1864–1920) о аниматности и о класификацији глагола по тој основи, Милка Ивић је понудила компоненту „анонимности (An)“ као једну од предреченичних морфема ($S \rightarrow An + NP + VP$) и поделила предреченичне морфеме на четири врсте: универзалну, попут питања, негације и модала; пасивну, која важи за већину језика; анонимну, која важи за све словенске језике; природну силу, која важи за источнословенске језике и пољски језик. Међу наведеним врстама најважнија је у типолошком погледу четврта врста, у којој се агенс радње

²⁷ У марту 2023. године аутор овог чланка обратио се проф. Мурасаки са молбом да му покаже материјале са тих предавања, али се, нажалост, испоставило да ништа није сачувано код ње. Проф. Мурасаки се сећа личности Милке Ивић. Према њеном мишљењу, проф. Милка Ивић је била енергична особа и лепо је комуницирала са млађима. Институт не чува ништа суштинско, али ми је поклонио слику направљену у току предавања Милке Ивић 22. или 23. августа, судећи по скраћеници VP на плочи на слици. Види фотографију 1.

²⁸ Проф. Фумио Иноуе је учинио аутору овог рада доступним своје забелешке са предавања, што је аутор упоредио са забелешкама госпође Фурукаве.

појављује на површинској структури у облику инструментала. Према мишљењу Милке Ивић, остварење појединачне реченице може да се објасни комбинацијама врсте глагола по анонимности и врсте предреченичне морфеме према којима се словенски језици међусобно разликују.

Треће предавање (24. августа) било је посвећено терминолошкој проблематици у генеративној граматици. За разлику од лингвистичке традиције у Европи, Чомски понекад није обраћао пажњу на терминологију, па чак није одређивао ни термин *word* „реч“. После дискусије о томе Милка Ивић је полемисала са Чомским у вези са концептима *feature* „одлика“ и *constituent* „конституент“, чија разлика није увек јасна, закључујући притом да први концепт бива јединица за трансформацију реченице, док је други јединица сваке врсте која се не рефлектује директно на површинској структури. Стога, анализирајући примере попут *I don't think he has seen the point, but hopefully he will* (исправно), *I don't think he saw the point, but hopefully he sees it* (неисправно), *I don't think he saw the point before, but hopefully he sees it now* (исправно), она је, као и Пол Кипарски 1968. године, сматрала да је помоћни глагол „конституент“, док *tense* „време“ припада „одлици“.²⁹

Четврти дан (26. август) био је посвећен питањима о концепту *feature* „одлика“. Милка Ивић је говорила да се Чомски више интересује за универзалност у језику, док слависти обраћају пажњу на род, број, конјугацију и деклинацију као „одлике“. Неки лингвисти, попут Лејкофа, предлажу постојање не само дубинске и површинске структуре, него и плитке структуре у коју треба поставити чисто граматичке одлике попут рода и броја. У овом контексту Милка Ивић је полемисала са Џорџем Лејкофом, који предлаже маркирање именице на основу двају нивоа – лексичког и граматичког. На пример, енглеска именица *girl* „девојчица“ може да се класификује као F/+L, а *boy* „дечак“ као M/+L.³⁰ Оваква класификација, према мишљењу Милке Ивић, не одговара српскохрватском језику јер постоји реч попут *бабац*, која би требало да се маркира као M/+G и F/+L, са једне стране, а *јуначина* као F/+G и M/+L, са друге.

На основу свега овога Милка Ивић поставља питање о комплетном списку граматичких одлика, о слојевима (дубинском, плитком и површинском)

²⁹ Према наводу Фурукаве (1968: 25), Хатори је на предавању дискутовао са Милком Ивић, наводећи примере из енглеског језика попут *I don't think he saw the point, but hopefully he sees it now* (исправно) и *I don't think he saw the point before, but hopefully he sees it* (неисправно), и дошао до закључка да и „време“ јесте „конституент“. Нема информације о томе како је Милка Ивић реаговала на ту дискусију.

³⁰ F: Feminine (женски род), M: Masculine (мушки род), L: Lexical (лексичка одлика), G: Grammatical (граматичка одлика).

у које треба поставити одлику, са једне стране, о чему се говори када се третира, рецимо, род, глаголски вид или падеж, са друге стране.

Пети и шести дан (27. и 28. август) предавала је о падежима у словенским језицима, с посебним освртом на српскохрватски у светлу теорије падежа Романа Јакобсона. На почетку је Милка Ивић говорила о употреби падежа у српскохрватском језику, а онда је представила слушаоцима генеративни приступ падежима и поставила питање да ли је значење падежа „конституент“ или „одлика“. Након тога, говорила је о анализи руских падежа Романа Јакобсона и о примени тога модела на анализу падежа српскохрватског језика. Милка Ивић је дошла до закључка да је Јакобсоновим „одликама“ падежа потребно додати још две „одлике“: *goal* „циљ“ /+, -, ±/ и *direct place* „директно место“ /+, -, ±/, помоћу којих је она успела да у потпуности опише падежни систем у српскохрватском језику. Након овога размотрила је дискусију између Чомског и Лејкофа у вези са N + Comp, који се може / не може посматрати као *base* „темељ“. Даље, говорила је о информацији о падежу у дубинској структури, предложеној од стране Чарлса Филмора (1929–2014).

На јавном предавању 30. августа под насловом *Semantics in Syntax and Syntax in Semantics* Милка Ивић је говорила о инхерентној семантичкој особини у лексици на коју су обраћали пажњу европски лингвисти у области лексикологије и синтаксе. У овом контексту представила је своју иновацију везану за „non-omissible determiners“ и допринос совјетских лингвиста, попут Апресјана као генеративисте и других који разликују лексичку синтаксу од структуралне синтаксе. После тога Милка Ивић је скренула пажњу на важност нивоа дубинске структуре у семантичком истраживању, али је такав приступ већ постојао чак и пре појављивања генеративног модела, будући да га је у науци у своје време примењивао Шарл Баји (1865–1947).³¹

³¹ О детаљима види Ивић 1968: 2–9. Треба напоменути да о овоме пише и Андре Вајан (1960: 14) следеће: *Puis, en 1941, il a publié un grand livre de linguistique générale: O jezičkoj prirodi i jezičkom razvitku* (Belgrade, xiv + 655 p.). *Ce linguiste n'avait pas cessé de réfléchir sur les problèmes de la linguistique, et il avait élaboré toute une doctrine... C'était un linguiste très averti, qui connaissait tous les courants nouveaux de la linguistique. Mais sa conception du syntagme et de son rôle dans la phrase, si elle rappelle celle de Bally et a pulégitimement s'en inspirer, lui est personnelle. On y retrouve sa logique propre, rigoureuse et même un peu rigide* (Зайим је 1941. објавио велику књићу о ојшћој линџивистичкици: О језичкој природи и језичком развиту (Београд, xiv + 655 стр.). Овај линџивистичкици никада није љресћајао да размишља о љродлемима линџивистичкици и развио је чиићаву докћирину... Био је веома образван линџивистичкици, који је љознавао све нове љокове у линџивистичкици. Али њећова концевцићија фразе и њене улоће у реченици, иако љодсећа на Балијевиу и била је њоме лећићимно инсцирисана, заћраво је ећовалична. Ту налазимо соћсћивену, рићорозну и чак љомало рићидну лоћику).

Судећи по кратком опису предавања добијеном од Кјоко Фурукаве, Милка Ивић је, изгледа, заиста успела да укаже Јапанцима на најнапреднија достигнућа у истраживању у области синтаксе и семантике на Западу и Истоку и на њихове задатке, барем у тадашњем времену, с обзиром на неподобност енглеског и генеративистичког центризма у широком контексту развитка лингвистичких теорија, пре свега на материјалу словенских језика.

Шездесетих година 20. века лингвистичка славистика је тек почела да се развија у Јапану, а руски и немачки језик су тада Јапанцима пружали једину могућност да сазнају нешто о лингвистици на Истоку. Тадашњи јапански слависти могу да се окарактеришу више као филолози који су се бавили текстологијом, чак и без познавања посебне лингвистичке теорије. Само је веома мали број врхунских лингвиста знао руски, међу којима је био и Хатори. Још мање је било могућности, рецимо, за познавање чешког језика у тадашњем Јапану да би се пратила новија достигнућа Прашког лингвистичког круга. Тако су предавања Милке Ивић, без сумње, отворила Јапанцима прозор ка лингвистици на Истоку, али и у глобалном контексту, с обзиром на развој лингвистике на Западу, нарочито у САД. Верујем да је таква предавања могла одржати само Милка Ивић, која је обједињавала у себи историчара језика, општег лингвисту, врхунског србисту и слависту.

Место Александра Белића и његове теорије у синтаксичком истраживању

Ни у Фурукавиним ни у Иноуеовим забелешкама, међутим, нема информације да ли је Милка Ивић поменула Александра Белића и његову лингвистичку теорију. Тешко је категорички рећи нешто о томе, али постоје барем два разлога да се претпостави да је могла поменути овог врхунског научника, чији је ученик и сама била. Прво, сама је потом објавила у новом часопису Института *Геніо но каіаку* (*Наука о језику*) обиман чланак као сумирање својих шест предавања, а под насловом *Ойшииа синџакса у Европи данас* (*General Syntax in Europe: Currently*). У том чланку пише о синтагматици развијеној у време Александра Белића и о његовом доприносу науци (1972: 124). То није ништа необично зато што је Милка Ивић видела суштинску сличност између Белићеве теорије о синтагматици и теорије *case frame* „падежног рама“ Чарлса Филмора (1968) у оквиру трансформативне граматике, што је тек тада почело да се развија на Западу.³² То

³² Види такође Ивић 1976: 159–171.

је опет балансирање погледа исто онако како је Милка Ивић говорила о приступу семантичком истраживању Шарла Бајија у предгенеративистичком контексту и то је била прва прилика да јапанска општелингвистичка јавност чује нешто о Белићу.³³ Друго, Хатори је често говорио о Белићу

³³ То не значи да име Александра Белића није уопште било познато међу Јапанцима. На пример, проф. Садатоши Јасуги (1876–1966), слависта који је студирао славистику код Јана Бодуена де Куртенеа у Петрограду, пише о Белићу као „ауторитету у области истраживања глаголских видова у словенским језицима“, цитирајући Белићев чланак из 1924. године (1935: 73). Такође, проф. Садатоши Игета (1907–1980), угледни јапански русиста, поменуо је Белића као најугледнијег слависту у Југославији (1939: 385). Нешто касније, године 1976, Милка Ивић је ипак написала следеће: *The book contains a clear exposition of his main views on the nature of language, but it remained practically unknown to the West since it had the disadvantage of being written in SC. It is quite uncertain whether Belić's book could have gained international recognition even if it had been written in a more accessible language* (Књига садржи јасно излагање његових главних ставова о природи језика, али је Западу остала практично непозната јер је имала недостатак што је написана на српскохрватском језику. Прилично је неизвесно да ли би Белићева књига могла добити међународно признање чак и да је написана пристојачнијим језиком). О Белићевој књизи Хорас Лант (1918–2010) чак закључује следеће: *There are many interesting observations and some arresting thoughts in these pages, but nothing really new* (На овим страницама има многа занимљивих запажања и неких интригантних мисли, али нема ничега заиста суштински новог) (1963: 564). У овом контексту, међутим, било би корисно напоменути да је, према Самуилу Бернштејну, Белићево предавање из опште лингвистике у Москви, одржано 1947. године, добило врло добру оцену међу стручњацима (Бернштейн 1976: 64). Додуше, Белићева књига *О језичкој природи и језичком развоју* требало је да изађе на руском језику у преводу Себастијана Шаумјана 1948. године, али због конфликта између Тита и Стаљина то никада није реализовано (в. прилог 14). Осим тога, Никита Толстој (1956: 36) је у свом анонимном чланку дао високу оцену Белићеве књиге када је у питању следеће: *Преодолевая шаблонность младограмматической языковедческой школы, профессор А. Белич искал новых путей в развитии общего языкознания. Итогом его многолетних наблюдений в этом направлении явилась интересная монография «О природе языка и языковом развитии» (Белград, 1941 год.), положившая начало новому направлению в языкознании, известному теперь под именем Белградской лингвистической школы* (Превазилазећи шаблонност младограматичарске лингвистичке школе, професор А. Белић је истражио нове путеве у развоју опште лингвистике. Резултат његових дуодесетогодишњих запажања у овом правцу била је занимљива монографија „О природи језика и језичкој развоја“ (Београд, 1941), која је поставила темеље новом правцу у лингвистици, данас познатом као Београдска лингвистичка школа). Дакле, није никакво чудо што је фрагмент Белићеве књиге касније ипак преведен на руски језик. Борис Израилевич Косовски (1976: 337), састављач хрестоматије за општу лингвистику, дајући високу оцену наведене књиге, закључује следеће: *В этой книге, насыщенной богатым фактическим материалом, ученый рассматривает целый ряд вопросов, связанных со спецификой языка, его знаковой природой, грамматическим*

као учитељу Милке Ивић и теоретичару који је имао свој поглед на општу лингвистику, а Јапанцима тај поглед није био познат. На крају крајева, без обзира на то да ли су Јапанци чули за Белића баш у тој серији предавања, нема сумње да је, захваљујући Милки Ивић, поглед Александра Белића на лингвистику постао познат у јапанском преводу *Праваца*. Проф. Ејићи Тино (1932–2002) писао је о Белићу као о једном од најугледнијих лингвиста на свету у обимном *Геніоіаку даиђиџен (Велика лингвистичка енциклопедија)* (1996: 1500). Осим тога, англиста Тацуро Окицу (1977: 156) у својој књизи о историји лингвистике за англисте поменуо је Белића као научника московске лингвистичке школе, мада је његово писање о лингвистици у Источној Европи у ствари производ сасвим некавалитетног преписа *Праваца* (Шимомија 1977: 250).

Уместо закључка

У овом раду је разматран широки контекст позива Милке Ивић у Јапан као предавача у Токијском институту за лингвистичке студије, почевши од анализе Белићевог погледа на лингвистику и познавања структурализма и Романа Јакобсона, коме је Милка Ивић остала верна како као колега тако и као пријатељ. Зато је и веровала да ју је Јакобсон препоручио Хаторију да је позове у Јапан као предавача. Неким јапанским лингвистима је и пре сусрета Јакобсона и Хаторија било познато њено име као врхунског историчара лингвистике и структуралисте широких увида.

Такође, у раду је дат преглед и окарактерисана серија њених предавања у контексту тадашњих „праваца у лингвистици“. Милка Ивић је остављала неизбрисиве трагове пре свега у србистици и славистици од самог почетка своје каријере, али је њен позив у Јапан био везан искључиво за

строєм... А. Белич сумел создать свою, оригинальную теорию синтагмы (У овој књизи, иуној доіајіоі чињеничној мајтеријала, научник исјијијује низ ијишања везаних за сјецифичности језика, њејову знаковну иррироду, ірамајиичку сјрукіуру... А. Белић іосјавља іијшање дефинисања синіаіме. Као шііо је іознаііо, овај іроблем ніје довољно развијен у савременој синіаксичкој ііеоріји. А. Белић је усіео да сіівори соісјівену ориінаіну ііеоріју синіаіме). Још треба напоменути да је Роман Јакобсон, добивши књигу од аутора, написао следеће 1. априла 1950. године: Thank you so much for your beautiful book which you so graciously sent me and which contributes so paramountly to the development of general linguistics. I recognize on each step the most lively disciple of the still vital Fortunatov (Мноіо Вам хвала за Вашу ірелеју кнііу коју сіе ми ііако љубазно іослали и која ііако значајно доіриноси развоју оіиііе лінівісјііке. На сваком кораку іреііознајем најжівљеі ученика још виііалноі Форіунаііова) (прилог 13).

општелингвистички план њеног делања. Без обзира на то што је тадашњој јапанској стручној јавности представила непозната достигнућа у славици, нарочито у словенским језицима, на својим је предавањима Милка Ивић успела не само да покаже стручној јавности у Јапану своје огромно знање из лингвистичких теорија, и старих и нових, и западних и источних, него је умела и да демонстрира важност истраживања словенских језика и суштинске проблеме у теоријама за њих везаним, заиста примењујући, са потребном модификацијом, тада најнапредније теорије анализе тих језика уз своје оригиналне погледе на суштину језика.

У рукопису једног предавања написаног 1974. године, Милка Ивић са поносом овако пише о достигнућима новосадске школе:

Као професори-исти новосадски лингвисти су предавали на многим иностраним универзитетима, како западне тако и источне Европе, на свим водећим универзитетима у САД, а такође и у Јапану (Токио).

Само за Јапан је Милка Ивић навела име места, за разлику од свих других земаља које су за њу имале доста и већих и важнијих универзитетских градова.³⁴ Не зна се зашто је ауторка баш тако писала, али се аутору овог рада ипак чини да се Милка Ивић радо сећала свих предавања у Токију, па је за њу била необична част да тамошњим стручњацима, далеко од своје земље, покаже високи ниво науке и завидна достигнућа новонастале новосадске школе, што је и успела да учини.

³⁴ У писму Џорџу Шевељову од 23. јуна 1961. године Павле Ивић пише: *Не заборавите да поздравите Јапан у Милкино име, кад (ваљда ускоро) стигнете у Земљу излазеће сунца.* Изгледа да се Милка Ивић већ тада интересовала за Јапан.

ЛИТЕРАТУРА

- Белић 1941: Александар Белић, *О језичкој њрироди и језичком развијку*, Београд: Српска академија наука.
- Бернштејн 1976: Самуил Борисович Бернштейн, Памяти академика Александра Белича. У: *Зборник радова о Александру Белићу*, Београд: Српска академија наука и уметности, 61–65.
- Вајан 1960: André Vaillant, Aleksandar Belić, *Revue des études slaves* 37, Paris, 5–16.
- Ивић 1954: Милка Ивић, *Значења српскохрватској инструментјала и њихов развој: синтаксичко-семантичка студија*, Београд: Српска академија наука.
- Ивић 1968: Miruka Ivitchi, Kotoba no kōzō to imiron (Linguistic Structure and Semantics) (предавање Милке Ивић, превод на јапански Шигео Кавамото), *Kotoba no ushi (Свемир језика)* 11, Токио, 2–9.
- Ивић 1972: Milka Ivić, General syntax in Europe: Currently, *Gengo no kagaku (Наука о језику)* 3, Токио, 93–130.
- Ивић 1974: Милка Ивић, *Линвистика на њогручју СР Србије у њериоду од 1945. го данас*, Београд (лични архив Александра Ивића).
- Ивић 1976: Милка Ивић, Актуелност Белићевих погледа на именицу. У: *Зборник радова о Александру Белићу*, Београд: Српска академија наука и уметности.
- Јасуги 1935: Садатоси Јасуги, О значении видов глагола славјанских језыков. У: *Fujioka Nakushi kōseki kinen Gengogaku ronbunshū* (Зборник лингвистичких радова у част доктора Фуџиоке), Токио: Iwanami Shoten.
- Игета 1939: Sadatoshi Igeta, Saikin ni okeru roshia go no kenkyū (Нова тенденција у проучавању руског језика). У: *Roshiya bunka no kenkyū (Испраживање о руској култури)*, Токио: Iwanami Shoten.
- Иноуе 1995: Kazuko Inoue, Hattori Shirō sensei o shinonde (Сећање на проф. Широа Хаторија), *Gengo kenkyū (Линвистичко испраживање)* 108, Токио, 1–3.
- Јевтић 1998: Милош Јевтић, *Ивићеви: ранији и садашњи разјовори*, Београд: Партенон.
- Косовски 1976: Борис Измаилевич Косовский, *Общее языкознание. Хрестоматия*, Минск: Вышэйшая школа.
- Лант 1963: Horace Lunt, Yugoslavia. У: *Current Trends in Linguistics vol 1. Soviet and East European Linguistics*, The Hague: Mouton Publishers.
- Мразек 1964: Роман Мразек, *Синтаксис русског творителног (Структурно-сравнителног исследование)*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Номачи 2023: Мотоки Номачи, Никита Илич Толстој како македонист, *Прилози на МАНУ XLVIII* 1–2, Скопје, 141–166.
- Окицу 1977: Tatsuro Okitsu, *Gengogaku shi (Испорија линвистике)*, Tokyo: Taishūkan Shoten.
- Пипер–Радовановић 2008: Predrag Piper, Milorad Radovanović (ur.), *Lingvistika Milke Ivić*, Beograd: Čigoja štampa.

- Пипер 2011: Предраг Пипер, Академик Милка Ивић 1923–2011, *Јужнословенски филолоџ* LXVII, Београд, 9–13.
- Пипер 2018: Предраг Пипер, *Прилози историји српске лингвистичке славистике. Друџа њоловина XX века*, Београд: Чигоја штампа.
- Толстој 1956: Никита Ильич Толстой, Восьмидесятилетиак академика А. Белича, *Славяне* 8, Москва, 35–36.
- Ћино 1996: Eiichi Chino, Arekusandaru Beritchi (Александар Белић). У: Takashi Kamei, Rokurō Kōno, Eiichi Chino (ur.) *Gengogaku Daijiten (Велика лингвистичка енциклопедија)*, Токуо: Sanseidō Shoten.
- Фурукава 1968: Kyōko Furukawa, Miruka Ivitchi kyōju no kōgi yori (Из предавања проф. Милке Ивић), *Kotoba no uchū (Свемир језика)* 11, Токуо, 19–29, 47.
- Хатори 1968: Shiro Hattori, Miruka Ivitchi kyōju ni tsuite (О проф. Милки Ивић), *Kotoba no uchū (Свемир језика)* 7, Токуо, 84–90.
- Хатори 1974: Shiro Hattori, Jo (Увод). У: Miruka Ivitchi (Милка Ивић), *Gengogaku no nagare (Правци у лингвистици)*, Токуо: Misuzu Shobō.
- Шибата 1968: Takeshi Shibata, Rabure Ivitchi kyōju to kōzōshugi teki hōgengaku (Проф. Павле Ивић и структуралистичка дијалектологија), *Kotoba no uchū (Свемир језика)* 6, Токуо, 64–68.
- Шимомија 1977: Tadao Shimomiya, Рецензија књиге *Gengogaku shi (Историја лингвистике)* Тацуроа Окиџуа, *Eibungaku kenkyū (Испраживање ентлеске књижевности)* 54, Токуо, 247–250.

Motoki Y. Nomachi

ACADEMICIAN MILKA IVIĆ AT THE TOKYO INSTITUTE
FOR ADVANCED STUDIES OF LANGUAGE IN 1968

Summary

The aim of this paper is to analyze the historical context and content of the lectures that Academician Milka Ivić delivered at the Tokyo Institute for Advanced Studies of Language in 1968. The analysis is conducted on the material of published texts and hitherto unknown material, held at the institutional and private archives across the world: in Serbia, Russia, the United States and Japan. In the first three sections are analyzed: (a) Milka Ivić's journey to Japan, particularly with regard to the influence that Aleksandar Belić exerted on her; (b) the development of structuralism in linguistics in the mid-twentieth century; (c) her acquaintance with Roman Jakobson; (d) the impact of the volume *Trends in Linguistics* upon world linguistics, notably on Shiro Hattori, who invited Milka Ivić to Japan. The fourth section deals with the reconstruction of the content of Milka Ivić's lectures based on the notes made by the attendees. Finally, the possibility of acquainting Japanese linguists with the general linguistic theory of Aleksandar Belić is considered in the context of Milka Ivić's lectures in Japan.

Keywords: Milka Ivić, Aleksandar Belić, Roman Jakobson, Shiro Hattori, Tokyo Institute for Advanced Studies of Language.

Прилог 1

Молба Милке Ивић председнику Српске академије наука за рад на докторској дисертацији

Претседнику Српске академије наука

Молим да ми се одобри рад на докторској дисертацији са темом из области проучавања српскохрватског језика: „Значења падежа у српском језику до краја XV века“.

Рад сам отпочела под руководством Управника Института за српски језик.

Смрт фашизму – слобода народу!

Београд
5 април 1950

Милка Ивић асистент
Института за српски језик

16-8 1650-8

Претседнику Српске академије наука,

Молим да ми се одобри рад на докторској дисертацији са именом по области Броугалова српскохрватског језика: *Значење старина у српском језику до краја XV века.*

Рад сам отпориоца и уз руководство Управе Института за српски језик.

Скрито француску - слобода народу!

Београд
5 април 1950

Мирса Убит асистент
Института за српски језик

Прилог 2

Писмо Милке Ивић госпођи Јакобсон

14. 11. 1955.

Chère Madame Jakobson,

Etant encore sous une vive impression de l'aimable intérêt que Vous et Monsieur Jakobson avez montré pour mes ouvrages, j'ose aujourd'hui Vous déranger avec une prière. A vrai dire, c'est directement à Monsieur Jakobson que je devrais m'adresser cette fois-ci. Mais, ne pouvant pas résister au vif désir de profiter de l'occasion pour Vous écrire aussi personnellement quelques lignes, je me suis décidée de le faire, même avec le risque de Vous causer quelques ennuis en Vous confiant le rôle d'intermédiaire.

Je voudrais, d'abord, Vous dire que je me souviens toujours avec le même plaisir de notre intéressante conversation. Je n'oublie pas et j'apprécie les diverses suggestions que Vous m'avez données lors de cette entrevue qui, je l'espère bien, ne serait pas la dernière. Soyez sûre que je suis avec ferveur parmi ceux souhaiteront de Vous revoir ici bientôt.

Monsieur Jakobson a eu la grande bonté de m'encourager à m'adresser à lui des qu'il me faudrait quelques aides. Il me semble que le moment de profiter de cette généreuse invitation est venu. Vous savez, de même que Monsieur Jakobson, que je tiens les cours de la langue littéraire moderne. Je prends soin, tant que je peux, d'expliquer aux étudiants les phénomènes ou les principes de la linguistique moderne. Le manque de grammaires descriptives du serbocroate rend ma tâche très lourde. Je suis venue à l'idée d'écrire, en collaboration avec mon mari, une grammaire structurelle du serbocroate littéraire moderne qui, en question de méthode, se fonderait en général sur les apports théoriques de Monsieur Jakobson. Je ne sais pas s'il y aurait une chance réelle qu'on s'intéresse pour cela ici et qu'on le fasse imprimer (le structuralisme n'est pas encore en mode chez nous) mais en tout cas nous avons décidé d'essayer. Enfin, voilà en quoi consiste la prière que j'adresse à Monsieur Jakobson en faisant appel à Votre amabilité.

Il nous faudrait connaître encore mieux que jusqu'à présent les ouvrages de Monsieur Jakobson, en premier lieu ceux qui pourraient nous être utiles pour un

tel travail. Ne pouvant pas obtenir ici tout ce qui me faudrait (malheureusement je n'avais pas pu me procurer une bibliographie des ouvrages de Monsieur Jakobson) je suis obligée de lui demander s'il a la possibilité de m'envoyer certains tirages à part de ses articles et études. J'ai déjà *Preliminaires* (malheureusement – seulement la première édition), *On the identification of phonemic entities*, les trois articles publiés dans les *Travaux du cercle linguistique de Prague 4*, les ouvrages apparus dans l'édition française des *Principes de phonologie*. J'espérais obtenir aussi l'étude sur les cas russes – apparue dans le *Travaux 6* – car M. Havránek avait promis de me les envoyer, mais rien n'est arrivé. Je serais spécialement intéressée par *l'Aphasie*, pour *Zur Struktur des russischen Verbum* (Charesteria) et pour *Russian Conjugation* (Word vol. 4, No. 3). Je serais vraiment extrêmement obligée à Monsieur Jakobson s'il pourrait m'envoyer au moins quelque chose de tels desiderata.

Ma lettre est un peu trop longue, je crains de Vous avoir fatiguée. Excusez-moi bien pour le dérangement que je Vous cause et permettez-moi de Vous dire merci déjà d'avance.

Pour Monsieur Jakobson – tout mon respect et mes remerciements.

Avec meilleurs sentiments –

Milka Ivić

Adresse:

Novi Sad, Platonova 4.

14. XI 1955

[VIÉ]

Chère Madame Jakobson,

Étant encore sous une vive impression de l'aimable intérêt que Vous et Monsieur Jakobson avez montré pour mes ouvrages, j'ose aujourd'hui Vous déranger avec une prière. À vrai dire, c'est directement à Monsieur Jakobson que je devrais m'adresser cette fois-ci. Mais, ne pouvant pas résister au vif désir de profiter de l'occasion pour Vous écrire aussi personnellement quelques lignes, je me suis décidé de le faire, même avec le risque de Vous causer quelques ennuis en Vous confiant le rôle d'intermédiaire.

Je voudrais, d'abord, Vous dire que je me souviens toujours avec le même plaisir de notre intéressante conversation. Je n'oublie pas et j'apprécie les diverses suggestions que Vous m'avez données lors de cette entrevue qui, je l'espère bien, ne serait pas la dernière. Soyez sûre que je suis avec ferveur parmi ceux qui souhaiteront

de Vous voir ici bientôt.

Monsieur Jakobson a eu la grande bonté de m'encourager à m'adresser à lui dès qu'il me faudrait quelques aides. Il me semble que le moment de profiter de cette généreuse invitation est venu. Vous savez, de même que Monsieur Jakobson, que j'ai des cours de la langue littéraire moderne. Je prends soins, tant que je peux, d'expliquer aux étudiants les phénomènes ou les principes de la linguistique moderne. Le manque de grammaires descriptives du serbo-croate rend ma tâche très lourde. Je suis venue à l'idée d'écrire, en collaboration avec mon mari, une grammaire structurale du serbo-croate littéraire moderne qui, en question de méthode, se fonderait en général sur les aperçus théoriques de Monsieur Jakobson. Je ne sais pas s'il y aurait une chance réelle qu'on s'intéresse pour cela ici et qu'on le fasse imprimer (le structuralisme n'est pas encore en mode chez nous) mais en tout cas nous avons décidé d'essayer. Enfin, voilà en quoi ~~me~~ consiste la prière que j'adresse

à Monsieur Jakobson en faisant appel à votre amabilité.

Il nous faudrait connaître encore mieux que jusqu'à présent les ouvrages de Monsieur Jakobson, en premier lieu ceux qui pourraient nous être utiles pour un tel travail. Ne pouvant pas obtenir ici tout ce qui me faudrait (malheureusement je n'avais pas pu me procurer ~~une~~ bibliographie des ouvrages de Monsieur Jakobson) je suis obligée de lui demander s'il a la possibilité de m'envoyer certains tirages à part des ses articles et études. J'ai déjà

Preliminaires (malheureusement - seulement la première édition), On the identification of phonemic entities, les ~~trois~~ articles publiés dans les Travaux du cercle linguistique de Prague 4, les ouvrages apparus dans l'édition française des Principes de phonologie. J'espérais obtenir aussi l'étude sur les ces russes - apparue dans les Travaux 6 - car M. Navránek avait promis de me les envoyer, mais rien n'est arrivé. Je serais spécialement intéressée pour l'Aphasie, pour Zur Struktur des russischen Verbum (Characteria) et pour Russian conjugation (Word vol. 4, No. 3). Je serais vraiment extrêmement obligée à Monsieur Jakobson s'il pourrait m'envoyer au moins quelque chose de tels desiderata.

Ma lettre est un peu trop longue, je
 crains de Vous avoir fatiguée. Excusez-moi
 bien pour le dérangement que je Vous cause
 et permettez moi de Vous dire merci déjà d'avance.

Pour Monsieur Jakobson - tout mon respect
 et mes remerciements.

Avec mes meilleurs sentiments -

Milka Gvic'

Adresse:

Novi Sad, Platonova 4.

Прилог 3

Писмо Милке Ивић Александру Белићу

8. V. 1954.

Поштовани и драги господине професоре,

Нисам овде ни пуних недељу дана, а већ сам пуна најразличитијих утисака. Обишла сам, поред Лајдена, Хаг, Амстердам и Ротердам. Остаје ми још Утрехт од већих градова. Упознала сам се са Атлантским океаном, утисак је био дубок. Иначе, људи, градови, природа – све је на сличан начин овде питомо, љубазно, уредно. Ништа што би изазвало узбуђење, али много тога што ствара ведрину и пријатност.

Од људи који се баве лингвистиком упознала сам досада само професора ван Сконефелда, једног од најбољих Јакобсонових ђака (као што Вам је, у осталом, Павле већ причао), који је несумњиво човек од будућности. Разговарала сам већ неколико пута са њиме о нашој школи, о томе за шта се Ви моментално највише интересујете, како нама пренесите своје идеје и шта ја лично, најзад, намеравам да радим следећих година. Био је, колико сам могла да оценим, врло заинтересован. Поменула сам му пројектовани конгрес у октобру. Он ме моли да Вас питам подробније о томе. Хоће ли сигурно бити и када, како је замишљен, ко ће све бити позван и сл. Он намерава да иде преко лета у Америку, па би за октобар оставио пут у Југославију. Много жели да дође на тај конгрес. Пошто сте ми казали при поласку да намеравате Павлу да пишете, били бисмо Вам обоје врло захвални ако бисте нам одговорили том приликом на питања у вези с конгресом. Ван Сконефелту је врло важно да зна како ће у вези с тим да подеси своје путовање у Америку.

Ван Сконефелт има дивну библиотеку. Узела сам већ неке књиге којих нема код нас на читање. Ових дана ће ме Павле одвести и у велику Универзитетску библиотеку у Лајдену која је, како кажу, ретко богата. Трудим се што више да прошетам, видим и упознам што више за ово време које ми још преостаје. Волела бих да имам пуно занимљивих ствари да Вам испричам кад дођем.

Са пуно поздрава и љубави
Ваша Милка

Поштује Вас и срдечно Вас поздравља
Ваш одани Павле

116-11-863

8. 8. 1954

Почтовати и драги колеги професоре,

Нисам одре ми отиш кадему дане, а бет сан буча најрешименије уписама. Одидла сам, преф Ларина, Хат, турсердан и Ровердан. Оваји ми још упресе of бетак графтва. Уписама сан се се турсекии океаном; уписама је био гуде. Маре, бузи, предолн, упресе - че је та смраи ками одре турсе, бузана, упресе. Нисам хо да уписама убузене, али много котн хо свбара бедруи и уписама.

Of бузи који се даве мисвисекии уписама сан гласа само професора ван Скомеранда, јерот of најдотн Јанковичека гана (као хо ван је, уписама, Дале бет упресе), који је несумниво колн of бузана. Раовларане сан бет некотнии упресе сане о касој зном, о котн ~~сан~~ ва сан се ван монеманно кауике мисресујене, како кама упресекии слије цере и сан ја мисмо, казар, камераван ге радн среднх мрна. Око је, котнио сан котн ге одетн, буно каинтересован. Томекна сан му упресекиван колрес у океану. Он ме моти ге ван тиван кауадније котне: хате.

16-11-663

mi sugruo dim u kepa, kako je samizmet, ko te
 che dim voshan u si. On kameraba ga nje dres
 leva u tneputy, va on sa okonbar osvalno gpr
 u gprvashny. Inovo man ga gpa na naj kongres.
 Tozno sve mi kaban gpa voshany ga kamerabave
 Tabu ga voshave, dim dno van oboje gpa ~~to~~
 sabhan ako dno van gprvashny kom gpa
 kom na mshana u hem e kongresom. Van Skonefary
 je gpa vasho ga na kako te u hem svan ga
 vshen chyi gprvashny u tneputy.

Van Skonefary ma gubny dno mshny. Gpa
 san het keke kome kpa neme kpa ke na mshny
 ohe gpa te me Taban adhelon u u vashny gpa
 beprvashny dno mshny u lozemy kpa je, kako kpa
 pesho dno mshny. Kpa se ke vsho ga gprvashny,
 vash u gprvashny na ovo vreme kpa mi gpa
 gprvashny. Vsho dno ga mshny gpa vashny
 svan ga van mshny kpa gpa.

Са ово изјавом - упућу

васе љубави

Поштом је Вас и драго Вас упућује

Ваш драг Табо

Прилог 4

Писмо Павла Ивића Кенету Нејлору

Novi Sad, 29. novembra 1964.

Dragi kolega Naylor,

Hvala Vam na pismima od 28. septembra i 17. novembra ove godine. Odgovaram Vam s ovim ogromnim zakašnjenjem zato što sam u međjuvremenu bio prezauzet i zato što sam vrlo često bio na putu.

Želim pre svega da Vam čestitam na uspešnoj odbrani Vaše teze i na postavljenju u Pittsburghu. Nadam se da će Vaš rad biti i dalje dobar i plodonosan i želim Vam sve više novih uspeha. Radujem se i što ste na mestu gde ima uz Vas tako dobar poznavalac našeg jezika kakav je profesor Bidwell; Vaša će saradnja s njim sigurno biti xxxxxxxxxxxx korisna.

Bilo bi vrlo lepo ako biste nam za nas Zbornik poslali članak o trima nominalnim deklinacijama, o kojem govorite. Što se tiče Vaše teze u celini, nisam siguran gde bi se ona mogla objaviti. Možda Mouton? Možda bi došla u obzir i Matica srpska, ali to bi moralo biti na srpskom (dakle prevesti tekst), a stvar nije nimalo sigurna. Ja bih pokušao da to sprovedem u Matici, ali nisam uveren da bih uspeo. Osim toga od dana podnošenja rukopisa do publikacije prošle bi najmanje dve godine. Dakle to bi došlo u obzir samo kao poslednja eventualnost.

Što se tiče bibliografije za Zbornik, ona bi bila dobrodošla i ovoga puta. S tim se zakasnilo zbog Kasićevih poslova oko disertacije. On je bio strahovito zauzet, pa Vam zbog toga nije ni pisao ranije, ali dosad verujem da ste dobili pismo od njega i da ste se dogovorili. – Čim se pojavi Zbornik VII, Vi ćete dobiti svoje separate.

Najzad, gramatika na koju pomišljate Vi i profesor Bidwell po koncepciji tačno odgovara onoj koju spremamo Milka i ja: fonetika, morfologija i sintaksa, sve sinhronično i deskriptivno (strukturno), sa vođenjem računa o razlikama među srp. i hrv. varijantom, razume se i sa dosta primera i punim paradigmama.

Mi smo ovde inače u velikom poslu, a i putovanja ima dosta. Tokom novembra Milka je putovala u Čehoslovačku, a ja u Madjarsku.

Molim Vas prenesite naše pozdrave kolegi Bidwellu.

*Мноіо шойлнх йоздрава од нас одоје
Ваш Павле Ивић*

Novi Sad, 29. novembra 1964.

Dragi kolega Haylor,

Hvala Vam na pismima od 28. septembra i 17. novembra ove godine. Odgovaram Vam s ovim ogromnim zakasnjem zato što sam u međuvremenu bio preuzet i zato što sam vrlo često bio na putu.

Želim pre svega da Vam čestitam na uspešnoj odbrani Vaše teze i na postavljenju u Pittsburghu. Nadam se da će Vaš rad biti i dalje dobar i plodonosan i želim Vam sve više novih uspeha. Radujem se i što ste na mestu gde ima uz Vas tako dobar poznavalac našeg jezika kakav je profesor Bidwell; Vaša će saradnja s njim sigurno biti ~~pisana~~ korisna.

Bilo bi vrlo lepo ako biste nam za naš Zbornik poslali članak o trina nominalnim deklinacijama, o kojem govorite. Što se tiče Vaše teze u celini, nisam siguran gde bi se ona mogla objaviti. Možda Kouton? Možda bi došla u obzir i Matice srpska, ali to bi moralo biti na srpskom (dekle prevesti tekst), a stvar nije nimalo sigurna. Ja bih pokušao da to sprovedem u Matici, ali nisam uveren da bih uspeo. Osim toga od dana podnošenja rukopisa do publikacije prošle bi najmanje dve godine. Dakle to bi došlo u obzir samo kao poslednja eventualnost.

Što se tiče bibliografije za Zbornik, ona bi bila dobrodošla i ovoga puta. S tim se zakasnilo zbog Kasićevih poslova oko disertacije. On je bio strahovito zauzet, pa Vam zbog toga nije ni pisao ranije, ali dosad verujem da ste dobili pismo od njega i da ste se dogovorili. - Čim se pojavi Zbornik VII, Vi ćete dobiti svoje separate.

Najzad, gramatika na koju pomišljate Vi i profesor Bidwell po koncepciji tačno odgovara onoj koju spremamo Milka i ja: fonetika, morfologija i sintaksa, sve sinhronično i deskriptivno (strukturno), sa vođenjem računa o razlikama medju srp. i hrv. varijantom, a razume se i sa dosta primera i punim paradigmama.

Mi smo ovde inače u velikom poslu, a i putovanja ima dosta. Tokom novembra Milka je putovala u Čehoslovačku, a ja u Madjarsku.

Molim Vas prenesite naše pozdrave kolegi Bidwellu.

*Milka i ja
Kas
Milka i ja*

Прилог 5

Писмо Милке и Павла Ивића Роману Јакобсону

Novi Sad, 13. februara 1956

Poštovani i dragi profesore Jakobson

Primili smo Vašu pošiljku separata i mnogo Vam zahvaljujemo na njoj. Kada budu izašli naši radovi koji su sada u štampi, bićemo slobodni da Vam pošaljemo po jedan primerak.

Nastojeći da pribavimo Vaše radove iz praške epohe, nedavno smo uspjeli da pribavimo preko prof. Horálka TCLP II i Vaš rad o padežima (TCLP VI). Ovo nam je utoliko važnije što inače nijedna novosadska biblioteka nema tih publikacija.

Nadam se da nas nećete zaboraviti ni prilikom publikacije Vaših budućih radova. Za nas će oni biti dragoceni, i to ne samo po svojim konkretnim rezultatima, već i kao metodsko rukovodstvo.

Srdačan pozdrav Vašoj supruzi.

Poštuju Vas i mnogo pozdravljaju

Милка и Павле Ивић

Novi Sad, Platonova 4

*Štić
Veselović* Novi Sad, 13 februara 1956

[Ivić]

Poštovani i dragi profesore Jakobson,

Primili smo Vašu pošiljku separata i mnogo Vam zahvaljujemo na njoj. Kada budu izašli naši radovi koji su sada u štampi, bićemo slobodni da Vam pošaljemo po jedan primerak.

Nastojeći da pribavimo Vaše radove iz praške epohe, nedavno smo uspeali da pribavimo preko prof. Horáika TCLP II i Vaš rad o padežima (TCLP VI). Ovo nam je utoliko važnije što inače nijedna novosadska biblioteka nema tih publikacija.

Nađamo se da nam nećete zaboraviti ni prilikom publikacije Vaših budućih radova. Za nas će oni biti dragoceni, i to ne samo po svojim konkretnim rezultatima, već i kao metodsko rukovođstvo.

Srdačan pozdrav Vašoj supruzi.

Poštujte Vas i mnogo pozdravljaju

Muzika u Tabore Nant

Novi Sad, Platonova 4

Прилог 6

Писмо Милке Ивић Роману Јакобсону

18. II 1961, New York

Поштовани и драги господине професоре,

Најтоплије Вам захваљујем на доброти и пажњи. Ево још једанпут, од 1955 наовамо, како ми од Вас долази драгоцен, искрена подршка. Не заборављам то и нећу заборавити!

Ми смо у многобројним пословима. Спремамо се за пут у Калифорнију. Решили смо: кренућемо сви троје. Радујемо се много изгледима да Вас и тамо видимо.

Моја предавања на Yale University су увелико у току. Можда сте већ чули: трудим се у првом реду да пренесем студентима оно што сам од Вас научила. Задовољна сам интересовањем које показују.

Наш Александар Вам шаље фотографију коју је срећно „ухватио“ оног пријатног поподнева у Вашој кући. Притом Вас ја молим, у име свију, да Вашој госпођи још једном изразите нашу заједничку захвалност за срдечно гостопримство.

Имате најлепше поздраве од Павла и Александра.

Са искреном оданошћу Ваша

Милка Ивић

I

[Ivić]

18. II 1961, New York

Поштовани и драги господine професоре,
 Najtoplije Вам zahvaljujem na dobroti i
 pažnji. Evo još jedanput, od 1955. naovamo,
 kako mi od Вас dolazi dragocjena, nekretna podrška.
 Ne zaboravljam to i neću zaboraviti!
 Mi smo u mnogobrojnim poslovima. Spremamo se za
 put u Kaliforniju. Rešili smo: kretno svi troje.
 Radujemo se vrlo iskreno da Вас u тамо vidimo.
 Koja predavanja na Yale University u velikom
 umaku. Možda ste već čuli: trudim se u prvom redu
 da prenesem studentima ono što sam od Вас naučila.
 Zbogovrha sam interesovana koje pokazuju.
 Naš Aleksandar Вам šalje fotografiju koju je
 sretno "uhvatio" otko priđanost ponudila u Vašoj
 kući. Tretam Вас ja malim, u ime svoje, da Vašoj
 poslojiti još jedankrat napisite našu zahvalnu zahvalnost
 sa srdacno gostopriskivo.
 Imame najlemše pozdrave od Tava i Aleksandra.
 Sa iskrenom opanošću, Vaša
 Minka Ivić

Прилог 7

Кратка биографија асистента Милке Ивић

Биографија

Рођена сам у Београду 11-ХИ-1923 г. Отац ми је др. Радоје М. Јовановић држ саветник у пензији, мати – Светлана рођ. Илић, домаћица. Четири разреда основне школе и четири разреда гимназије завршила сам у француско-српској школи. Нижи течајни испит полагала сам и на српском и на француском језику. Четири виша разреда гимназије завршила сам у Трећој женској реалној гимназији у Београду. Због ратних прилика била сам приморана да полажем виши течајни испит у Вишој самоуправној реалној гимназији у Краљеву. Године окупације провела сам у селу Липови код Врњачке бање. По ослобођењу уписала сам се на Филозофски факултет (1945 године). Као ужу специјалност изабрала сам српски језик (уписала сам се на VII групу – српски језик и југословенске књижевности). Интересовала сам се специјално за предмет опште лингвистике и пошто сам положила тај предмет (у току II године студија) држала сам курс из опште лингвистике студентима. Затим сам држала студентима и курс из македонског језика. Марта 1948 г. постала сам стипендиста Српске академије наука. Дипломирала сам јуна 1949 г. Од августа 1949 г. радим као асистент при Институту за српски језик Српске академије наука.

Милка Ивић рођена Јовановић
асистент

№-11650-1
Београд

Рођена сам у Београду 11-III-1923г. Отац
 ми је др. Радоје М. Јовановић држ. саветник
 у пензији, маћин - Светлана рођ. Улић, до-
 матица. Четирма разреда основне школе
 и четирма разреда гимназије завршила сам
 у француско-српској школи. Нити крајини
 нити окупационој влади сам се на српском и на
 француском језику. Четирма разреда
 гимназије завршила сам у Трећој великој
 реалној гимназији у Београду. Због политичке
 прилика била сам приморана да оконча
 виши педагошки курс и виши самоуправни
 реалној гимназији у Краљеву. Још две
 општеобразовне године сам у селу Мишви код Врњачке
 бане. По ослобођењу учесала сам се на франко-
 шовински француски (1945 године). Као учес-
 ник укупног испитивања завршила сам српски језик (уче-
 сала сам се на VII ступњу - српски језик и југо-
 словенске књижевности.) Интересовала сам се
 експлицитно за предмете описне лингвистике

и пошто сам докторирао нај прво (у 1947. у Српске
 академији) држала сам курс по области математичке
 статистике. Затим сам држала одређене и
 курс по македонској језику. Марту 1948г.
 посетила сам сепаратистичку Српску академију
 наука. Докторирала сам јуна 1949г.
 Од августа 1949г. радим као асистент
 при Математичком факултету
 Српске академије наука.

Милка Улети рођена Јубановић
 асистент

Прилог 8

Писмо Павла Ивића Александру Белићу

Leiden, 19 априла 1954

Поштовани и драги господине професоре,

Читајући радове структуралиста, често се сећам једног разговора с Вама, вођеног прошлог лета, поводом нове књиге коју спремате. Питао сам Вас који ће лингвистички правци у Вашој критици добро проћи, а Ви сте ми одговорили: „Сви. Сваки од њих дао је свој позитиван прилог развоју науке.“ Има, разуме се, доста структуралистичких радова у којима је тај користан допринос тешко пронаћи, али за структурализам у целини очигледно је да је науци донео обogaћење у извесном правцу. Само, то обogaћење може да буде у потпуности искоришћено у науци једино ако није удружено са сваковрсним претеривањима. Иначе, као што то често бива, у мору корова ишчезава здрава биљка. Многи у структуралистичком табору, или тачније у структуралистичким таборима, почињу то да увиђају. Све се чешће чује међу њима глас да све што је претходило њиховим учењима није за бацање, да треба додати већ постојећој згради науке, а не рушити је и почињати испочетка. Карактеристично је одбијање на које наилази искључивост нордских „глосематичара“. Занимљиво је и то да Американци који су често правили од језика геометрију, почињу све више да увиђају „културну функцију језика“ и „проналазе“ свет значења. Понеки пут ми таква „открића“ изгледају детињаста: они сад долазе до онога што је Вашим студентима јасно већ после првих неколико Ваших часова. Иначе они се одликују једном позитивном особином: већина њих и не помишља да прави разлику између *langue* и *parole* и да на тај начин неприродно ограничава поље које припада науци. Занимљива је и тежња да се анализа фонема не одваја од карактеристике гласова који стоје иза тих фонема. Овде се прилично и смеју пропалим покушајима данске школе да фонеме дефинише путем дистрибуције. Што се самог појма фонеме тиче, он је несумњиво користан, и то пре свега у оном смислу у којем смо га пре неких шест или седам година научили од Вас, када сте нама, дијалектолозима-почетницима, објашњавали: „А нарочито пазите на то шта је фонема,

шта иде у језичку систему, а шта је необавезна варијација“ (радило се, сећам се, о факултативним редукцијама дужине и елизијама ненаглашених вокала у Војводини).

Чини ми се да сада, кад је мој боравак овде већ прилично зашао у своју другу половину, могу да сведем биланс: научио сам подоста разних ствари (и научио бих и више да није те несрећне историје с очима), и добро је што сам долазио овамо, али проширење хоризонта само је потврдило исправност критерија које сам понео из Београда.

Ових дана јавили су ми се из Америке да је довршено читање мога чланка у Word-у о македонском књижевном језику поводом Лантове књиге. Признајући да је књига у основи несумњиво добра (Лант је тип „умереног структуралисте“ који увек чврсто остаје на тлу језичке стварности), ја сам му ипак замерио неколико ствари:

што је глаголе класификовао само према једној основи, а не према обе;

што није узео у обзир категорију синт. индикатива и релатива;

што при подели врста речи није довољно водио рачуна о сва три релевантна момента (функцији, значењу и облику).

Поводом осетљивог питања о месту македонског језика скренуо сам пажњу на чињеницу да је, историјски гледајући, најстарија карактеристика макед. јез., она која је везана за прву пукотину између источне и западне јужнословенске групе, ипак замена *tj, *dj, а да, синхронично гледајући, постоји огромна разлика између структура гласовних система мак. и буг. књижевног језика. Македонском недостаје она основна одлика која прожима сав бугарски консонантизам: корелација по умекшаности консонаната (вара~в'ара = в'бра).

Оспорио сам и вредност примера типа мошне као аргумента за присуство шт<*tj и инсистирао да се ту ради о промени у групи к'н>шн, која сад више није жив гласовни закон. Анализирао сам однос мошне (прил.;=врло) ~ мок'на (прид.;=моћна) и показао да је у овом другом случају, где је однос према мок' и мок'ен провидан и продуктиван, група к'н обновљена, док је у мошне задржан резултат промене.

Мислим да је корисно да се и ове факте уоче с оне стране океана. Сепарати су ми, кажу, и (Њихови људи су врло добронамерни, али постоји опасност да потпадну под утицај бугарских теза). – Сепарате су ми, кажу, већ послали, али бродском поштом.

Слушао сам овде предавања из лингвистичке географије проф. КЛОЕКЕ-а, аутора холандског језичког атласа и доста сам дискутовао с њим. Било је врло поучно, пре свега у погледу метода цртања карата и приказивања изоглоса.

Овде се може набавити тушта и тма корисних књига. Не знам како Институт стоји са кредитима (запрепашћен сам цифрама које се овде издају, само да би се библиотеке држале au courant), и уопште са набавкама. Ако

мислите да би добро било искористити прилику док сам ја овде присутан, молим Вас да ми јавите (или поручите). Можда би добро било да Вам доставим списак извесног броја књига које се ту могу купити? Или би Институт послао листу desiderata од које бих ја овде пошао?

Поштује Вас и срдечно поздравља, желећи Вам срећне празнике

Ваш одани

Павле Ивић

Leiden, 19 avgusta 1854

16-IV-678

АРХИВ
САНУ
БЕОГРАД

Почувањем и првом истраживачу професору,

Универзитетна школа савремених наука, која се се-
 тан један паровоза с Ваља, којима пролази пут,
 новозем нове линије коју изградите. Писмо сам Вас
 који ће изградити у правцу у Ваљској линији по-
 стоји против, а Ви сте га одобрили: „Свр. Сврста
 од њих гас је свој асимилација првог паровоза у ваље.“
 Ума, паровоза се, постоји савремених наука,
 у којима је овај колективни допринос у свакој области,
 али се савремених наука у глуми омишљају је да је
 какав постоји одржање у извесном правцу. Како, ако
 одржање нове га даје у асимилацији учествовања
 у какав једног одогаје у правцу са Ваљској линији
 неће изградити. Ума, као што се неће да, у
 могу, којега изградити у правцу Ваљској линији у савре-
 мених наука, али истраживачу у савремених наука,
 изградити, изградити, изградити, као га изградити. Све
 се неће није изградити, како га се неће изградити,
 како изградити у правцу није се даје, да изградити
 изградити бети асимилацији у правцу Ваљској линији, а не изградити
 је и изградити изградити. Како изградити изградити је из-

Вокана у Војвојини.

Уопште се ја сега, кад је једна дојавила да је
 била припадница партије у овој групи ~~за~~ народности,
 могу да дођем до закључка: највише се изјављују једини
 ставови (и највише су и били је једна од неких
 истина), и једно је исто се јавило
 обави, али ~~да~~ промене које се јавиле кад је по-
 штом испуњено недовољно квалитета које се изјављују
 дојави.

Овај јави јави се у једној од Америка је је једна
 много изражавајућа наша идеја у Војвојини о напредо-
 вању народности једна од једне партије. Прен-
 омајуће је једна од једне партије (једна
 је једна, једна од једне партије) која у једној од једне
 партије је једна од једне партије, је једна од једне
 партије партије партије:

једна је једна партије партије партије партије партије
 партије, а не партије партије;

једна је једна партије партије партије партије партије
 партије партије партије;

једна је једна партије партије партије партије партије
 партије партије партије партије партије партије партије
 партије партије партије партије партије партије партије

једна је једна партије партије партије партије партије

116-IV-676

4

jesaka skrajno sam i slobodan na izborima ga je, iako
 pishu ijezjtu, najizazovnija karakternisarka ma-
 tej. jes, ona koja je bezikva na njoj izkovanu
 usmetu i stvarne i stvarne izmnoženice izju, i
 man reka *tj i *dj, a ga, suprotno ijez-
 jtu, u kojoj opetna pasivka usmetu ijezjtu
 i rasobny sustavne mak. i Sji. konstantno jenda.
 Makrofonija ijez- konstantno je ona osnovna oprema
 koja izmnoženice ijez- ijez- konstantno jenda. Konstantno
 ijez- ijez- konstantno jenda (bapa ~ bapa
 = b'pa).

Ovaj je sam i izmnoženice ijez- konstantno jenda
 kao izmnoženice ijez- konstantno jenda ~ *tj i ijez-
 kao ka ijez- ga i ijez- jenda i ijez- konstantno jenda
 ijez- konstantno jenda, koja ijez- ijez- konstantno jenda
 ijez- konstantno jenda. Analizirao sam ijez- konstantno jenda
 ~ ijez- konstantno jenda (ijez- konstantno jenda)
 sam ijez- ijez- konstantno jenda i ijez- konstantno jenda
 ijez- konstantno jenda, ijez- konstantno jenda i ijez- konstantno jenda
 ijez- konstantno jenda, ijez- konstantno jenda i ijez- konstantno jenda
 ijez- konstantno jenda ijez- konstantno jenda.

Mislim da je konstantno jenda i ova ijez- konstantno jenda
 i ova ijez- konstantno jenda. Konstantno jenda i ijez- konstantno jenda
 (ijez- konstantno jenda i ijez- konstantno jenda, ijez- konstantno jenda
 konstantno jenda i ijez- konstantno jenda).

Сва рачна у св, дењу, бети и слави, ади дупљеном
и поштеном.

Сржао сам обје прејавана и мистастиче
који неопраштрје проф КЛОВЕКЕ-а, аутора консул-
тор једног амбаса, и година сам јулијаново с још.
Било је брзо копно, ади слау у пошлцу мењага урна
ко не рачна и брнкамбана пошлца.

Обје се мене кадевану изумта и тама копноу
коноа. Не знам како Умариузу сају са коштинца
(најсавршене сам уопште које се обје узгају, како
ра да се будиоаче грмане ан конарт), и година
се кадевану. Не знам како да годпо једно икопо
савитан грману, ја сам ја обје ујачу тач, моним
Вас ја са јавити (или копноу). Мога да годпо
једно да Вам годневан индик обичан своје коно које
се инј мору бунити? Или да Умариузу понао мучау
desiderata of које су ја обје понао?

Помаже Вас и ујачко козноу, менте
Вам спаше грмане

Ваше ојаче

Тобре маче

Прилог 9

Писмо Александра Белића Роману Јакобсону

April. 18. 50

Professor R. Jakobson
Holyoke 29
Cambridge 3B, Massachusetts

Dear Professor Jakobson,

Thank you for your letter of April 1, and for your flattering opinion of my book.

I shall be very glad to meet Mr. Albert Lord and of course will do my best to assist him in work and to help him to procure books you need.

We have resumed publishing of "Juznoslovenski filolog" and I am taking this opportunity to ask you for your contributions which would make us very glad.

I have received Igor Tale and Gregoire's Byzantological Collection. However, I wrote to you and asked you to kindly arrange with the Linguistic Society of America that I be sent the "Language" and other their publications as they used to send me before the war. I have received nothing since 1941. At the same time I mentioned that I would like to have books on general linguistics and primitive autochton languages of America, and asked you to keep a special account of the books you send me. For the corresponding value I would procure you slavonic books you need and wich are published in our country.

Yours most sincerely,
A. Belic

15-11-388

April 18,

50

Professor R. Jakobson
 Holyoke 29,
 Cambridge 38, Massachusetts

Dear Professor Jakobson,

Thank you for your letter of April 1, and for your flattering opinion of my book.

I shall be very glad to meet Mr. Albert Lord and of course will do my best to assist him in work and to help him to procure books you need.

We have resumed publishing of "Jugoslavenski filolog" and I am taking this opportunity to ask you for your contributions which would make us very glad.

I have received Igor Tale and Gregoire's Byzantological Collection. However, I wrote to you and asked you to kindly arrange with the Linguistic Society of America that I be sent the "Language" and other their publications as they used to send me before the war. I have received nothing since 1941. At the same time I mentioned that I would like to have books on general linguistics and primitive autochthon languages of America, and asked you to keep a special account of the books you send me. For the corresponding value I would procure you slavic books you need and which are published in our country.

Yours most sincerely,

A. Belic

Прилог 10

Распоред предавања Павла Ивића и Милке Ивић на Универзитету у Токију

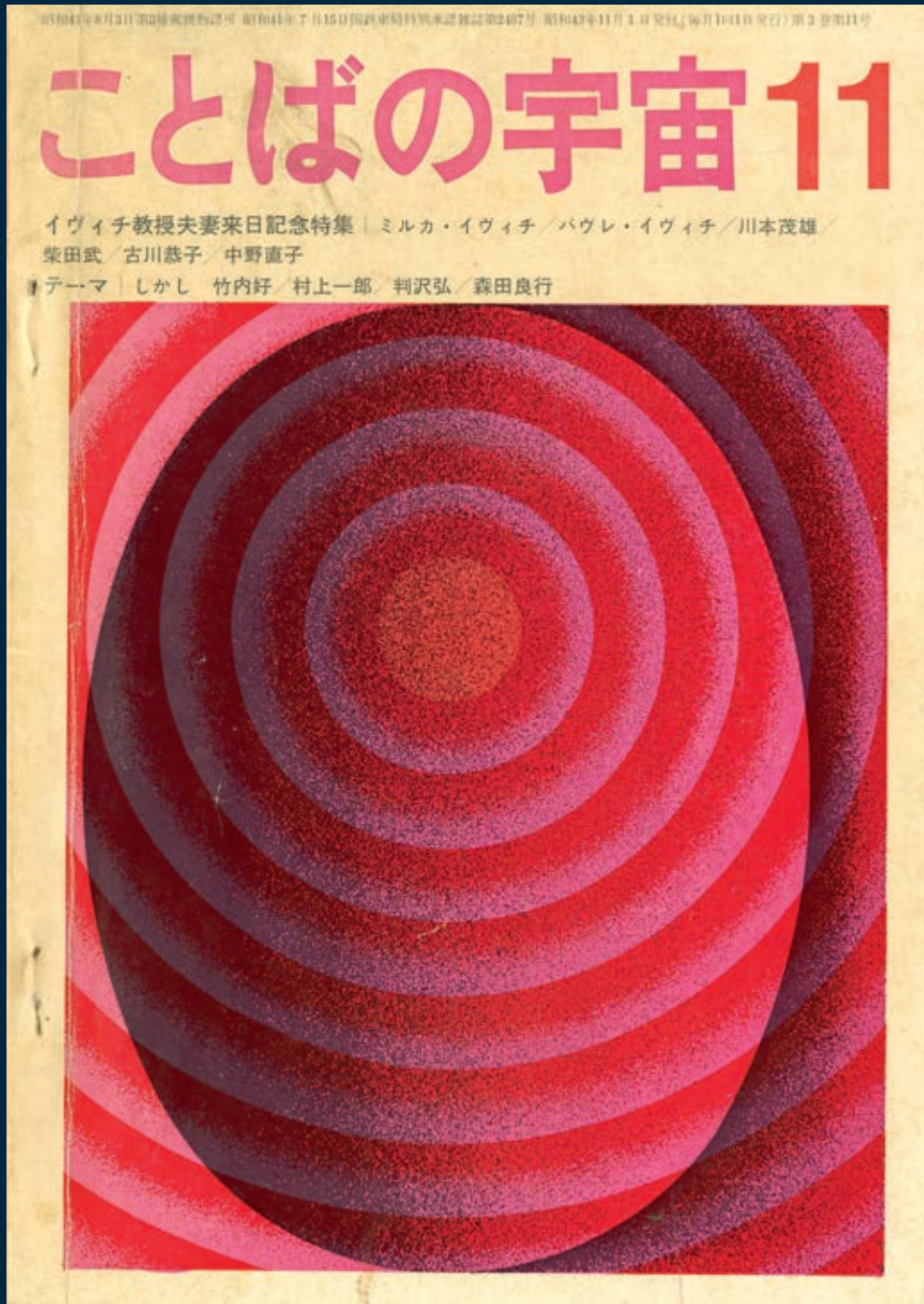
ITINERARY FOR PROFESSORS PAVLE AND MILKA IVIĆ

8/21	11-12 noon Meeting at Hotel New Otani with Profs. Hattori and Suzuki and TEC Executives 12-2 P.M. Free 2-5 P.M. Tour of TEC Corporation 6-9 P.M. Reception at Chinzanso Restaurant
8/22	9:30 Leave Hotel with Mr. Nagashima 10-12 Lecture at Shakai Bunka Kaikan (Prof. Milka Ivić) 12-2 Lunch at Hotel New Otani 2-4 Lecture at Shakai Bunka Kaikan (Prof. Pavle Ivić)
8/23	Daytime schedule same as 8/22 5:00 Shopping (camera) and sightseeing at Ginza with members of TEC Co.
8/24	Daytime schedule same as 8/22 5:00 National Theatre; Kabuki play (Invitation from Prof. and Mrs. Hattori)
8/25	10:00-5:30 Hatobus tour. "Seven Wonders in Tokyo" with a member of Tokyo Institute for Advanced Studies of Language
8/26	Daytime schedule same as 8/22
8/27	Daytime schedule same as 8/22 5-7 P.M. Social gathering at Shakai Bunka Kaikan
8/28	Daytime schedule same as 8/22 6:00- Hatobus tour
8/29	10-1 Panel discussion at Sumitomo Shintaku Bldg. (9th floor). 2-5 Visit to National Language Research Institute with Prof. Shibata to review current linguistic projects in Japan. Especially The Linguistic Atlas of Japan

8/30	10-12 Meeting at Tokyo Institute For Advanced Studies of Language (TIASL) Koshin Bldg. Topic: “Observations on Dialectal Difference in Japan” 12-6 A visit to the University of Tokyo with Prof. Hattori 6-9 P.M. Public lecture (Prof. Milka Ivić, Prof. Pavle Ivić). Asahi Auditorium
8/31	10-12 Meeting at TIASL . Continue discussion of 8/30 2-4 Discussion with TIASL members
9/1	9 A.M. Lv. For Nikko with Prof. Suzuki Stay overnight in Nikko
9/2	Lv. Nikko 2:30 P.M. Arrv. Tokyo 4:18 P.M.
9/3	A visit to National Museum and Asakusa Senso temple
9/4-9/11	Lv. for Kyoto–Osaka–Nara–Toba tour with Miss Aiko Ide 10:00 P.M.
9/11-9/13	Arrv. Atami 2:40 P.M. Hakone (нечитљиво)
9/13	Arrv. Tokyo P.M. Sayonara Party
9/14	P.M. Depart Tokyo for Europe

Прилог 11

Насловна страница часописа *Койџа но уџу* (број 11, 1968) посвећеног
Ивићима

左上 公開講演会で講演するパヴレ・イヴィチ教授
右上 歓談するミルカ・イヴィチ教授（右端）と柴田武
氏、鈴木孝夫氏
左下 イヴィチ教授夫妻と服部四郎教授夫妻
右下 理論言語学国際セミナーで講義するミルカ・イ
ヴィチ教授

Прилог 12

Писмо А. Гундорова Александру Белићу у вези с преводом на руски његове књиге *О језичкој њрироди и језичком развийку*

24 декабра 1947 г.

Президенту Сербској Академији Наук
А. И. БЕЛИЧУ.

Уважаемый Александр Иванович!

Государственное издательство иностранной литературы при Совете Министров Союза ССР просило сообщить Вам, что Ваша книга „О природе и развитии языка“ переводится С. К. Шаумяном, который, во изменение прежнего срока, обязался закончить ее перевод к 1 февраля 1948 года.

Половина книги уже переведена. Первые четыре главы сданы переводчиком редакции Филологической литературы, которая выполнила их литературное редактирование.

Остальные главы первой половины книги будут получены нами от переводчика в начале января, после чего весь этот материал будет немедленно направлен Вам.

Вторая половина книги будет послана в феврале.

В целях ускорения издания книги издательство просит Вас возвращать посылаемый Вам материал обратно частями, по мере их прочтения, не ожидая конца перевода, с таким расчетом, чтобы вся книга была возвращена Издательству до 1 апреля 1948 года.

Редактирование книги, а также написание вступительной статьи Издательство предполагает передать академику Виноградову Виктору Владимировичу.

Вот, уважаемый Александр Иванович, как обстоит дело с Вашей книгой. Если у Вас есть какие-либо пожелания или замечания по этому вопросу – просим Вас сообщить их нам и они немедленно будут переданы издательству.

Одновременно с этим письмом, по просьбе Р. И. Григорьевой, посылаем Вам часть рукописи словаря.

Уважающий Вас

Председатель
Славянского Комитета СССР
Генерал-лейтенант

А. Гундоров

116-11-2570

СЛАВЯНСКИЙ КОМИТЕТ СССР.

Адрес: Москва, ул. Кропоткина, 10. Телефоны: Г 6-77-01, Г 6-77-24, Г 6-78-31, Г 6-94-36.

№ 342

24 декабря 1947 г.

Президенту Сербской Академии Наук
А.И.ВЕЛИЧУ.

Уважаемый Александр Иванович !

Государственное издательство иностранной литературы при Совете Министров Союза ССР просило сообщить Вам, что Ваша книга "О природе и развитии языка" переводится С.К.Шаумяном, который, во изменение прежнего срока, обязался закончить ее перевод к 1 февраля 1948 года.

Половина книги уже переведена. Первые четыре главы сданы переводчиком редакции Филологической литературы, которая выполнила их литературное редактирование.

Остальные главы первой половины книги будут получены нами от переводчика в начале января, после чего весь этот материал будет немедленно направлен Вам.

Вторая половина книги будет послана 8 февраля.

В целях ускорения издания книги издательство просит Вас возвращать посылаемый Вам материал обратно частями, по мере их прочтения, не ожидая конца перевода, с таким расчетом, чтобы вся книга была возвращена Издательству до 1 апреля 1948 года.

Редактирование книги, а также написание вступительной статьи Издательство предполагает передать академику

Аб-В-3296

2.

Виноградову Виктору Владимировичу.

Вот, уважаемый Александр Иванович, как обстоит дело с Вашей книгой. Если у Вас есть какие-либо пожелания или замечания по этому вопросу - просим Вас сообщить их нам и они немедленно будут переданы издательству.

Одновременно с этим письмом, по просьбе Р.И.Григорьевой, посылаем Вам часть рукописи словаря.

Уважающий Вас

Председатель
Славянского Комитета СССР
Генерал-лейтенант

(А.Гундоров)

Прилог 13

Писмо Романа Јакобсона Александру Белићу

Holyoke 29
Cambridge 38, Massachusetts
20A Proscott Street
April 1, 1950

Professor A. Belić
President, Serbian Academy of Sciences
Brankova 15
Belgrade, Yugoslavia

Dear Professor Belić:

Thank you so much for your beautiful book which you so graciously sent me and which contributes so paramountly to the development of general linguistics. I recognize on each step the most lively disciple of the still vital Fortunatov.

We are intensively working for the development of the Serbo-croatian collection in our university library and of the Serbo-croatian studies in the Department of Slavic Languages and Literatures at Harvard University. A gifted and qualified American specialist in the Serbian epos and in the Southern Slavic literatures, Albert Lord, is being appointed to teach Serbocroatian language, literature and folklore. He was a close collaborator of the late Professor Parry on his remarkable expedition to Yugoslavia in the early thirties and he is the leading editor of this invaluable collection of Yugoslavia's epos, a collection which is about to be published volume by volume and which will contain more than 12,000 printed pages. His excellent work on the epic technique of the guslars as compared with Homer's technique is being printed in the Harvard University publications. In a few weeks he leaves for a scholarly trip to Yugoslavia and may I herewith introduce him to you, to recommend him to your favorable attention. He will tell you about our work and he will present you our fundamental bibliographic desiderata.

I deeply believe that you will do your utmost for the deepening of our scholarly cooperation which will fruitfully contribute to a thorough knowledge of Yugoslavia and its heroic tradition in America and in the whole cultural world.

I hope you received the books I sent you several months ago (The Igor Tale, etc.).

Most sincerely yours,
Roman Jakobson

16-11-288

HARVARD UNIVERSITY

SLAVIC LANGUAGES
AND LITERATURES

HOLYOKE 29
CAMBRIDGE 38, MASSACHUSETTS

20A Prescott Street
April 1, 1950

Professor A. Belić
President, Serbian Academy of Sciences
Brankova 15
Belgrade, Yugoslavia

Dear Professor Belić:

Thank you so much for your beautiful book which you so graciously sent me and which contributes so paramountly to the development of general linguistics. I recognize on each step the most lively disciple of the still vital Fortunatov.

We are intensively working for the development of the Serbo-croatian collection in our university library and of the Serbo-croatian studies in the Department of Slavic Languages and Literatures at Harvard University. A gifted and qualified American specialist in the Serbian epics and in the Southern Slavic literatures, Albert Lord, is being appointed to teach Serbo-croatian language, literature and folklore. He was a close collaborator of the late Professor Parry on his remarkable expedition to Yugoslavia in the early thirties and he is the leading editor of this invaluable collection of Yugoslavia's epics, a collection which is about to be published volume by volume and which will contain more than 12,000 printed pages. His excellent work on the epic technique of the guslars as compared with Homer's technique is being printed in the Harvard University publications. In a few weeks he leaves for a scholarly trip to Yugoslavia and may I here-with introduce him to you, to recommend him to your favorable attention. He will tell you about our work and he will present you our fundamental bibliographic desiderata.

I deeply believe that you will do your utmost for the deepening of our scholarly cooperation which will fruitfully contribute to a thorough knowledge of Yugoslavia and its heroic tradition in America and in the whole cultural world.

I hope you received the books I sent you several months ago (The Igor Tale, etc.).

Most sincerely yours,

ROMAN JAKOBSON